
NOTAT 2012-2

Støtte til økologisk landbruk

ODDMUND
HJUKSE

OLE KRISTIAN
STORNES

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

NILF utgir en rekke publikasjoner

Årlig utkommer:

- «Driftsgranskingar i jord- og skogbruk»
- «Handbok for driftsplanlegging»
- «Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk».
- «Mat og industri. Status og utvikling i norsk matindustri».

Resultater fra forskning og utredninger utgis i tre serier:

- «NILF-rapport» – en serie for publisering av forskningsrapporter og resultater fra større utredninger
- «Notat» – en serie for publisering av arbeidsnotater, delrapporter, foredrag m.m. samt sluttrapporter fra mindre prosjekter.
- «Discussion paper» – en serie for publisering av foreløpige resultater (bare internettpublisering).

NILF gir også ut:

- «Merverdiavgiftsnøkkel for landbruket»
- «Kontoplan for landbruksregnskap tilpasset NS 4102»
- Regionale dekningsbidragskalkylar.

NILF er sekretariat for Budsjettnemnda for jordbruket som årlig gir ut:

- «Totalkalkylen for jordbruket» (Jordbrukets totalregnskap og budsjett)
- «Referansebruksberegninger»
- «Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken»
- «Volum- og prisindeksar for jordbruket» som ligger på:
<http://www.nilf.no/PolitikkOkonomi/Nn/VolumPrisIndeksar.shtml>

NOTAT 2012-2

Støtte til økologisk landbruk

Oddmund Hjukse

Ole Kristian Stornes

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Serie	Notat
Redaktør	Agnar Hegrenes
Tittel	Støtte til økologisk landbruk
Forfatter	Oddmund Hjukse, Ole Kristian Stornes
Prosjekt	Støtte til økologisk landbruk (A921)
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2012
Antall sider	42
ISBN	978-82-7077-817-1
ISSN	0805-9691
Emneord	økologisk landbruk, tilskudd over jordbruksavtalen, forskning, undervisning, rådgivning, forvaltning, omsetning økologiske varer, merpriser økologiske varer

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskningene i jord- og skogbruk.
- Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres av Landbruks- og matdepartementet, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

Økologisk jordbruk er et prioritert område i norsk jordbrukspolitik. Regjeringens målsetting er at 15 prosent av produksjonen og forbruket skal være økologisk i 2020. Per 2010 er 5,7 prosent av jordbruksarealet inklusive karensareal økologisk drevet.

Samfunnet, via det offentlige, yter ulike bidrag for å støtte og tilrettelegge for økologisk landbruk og omsetning. Dette skjer eksempelvis via tiltak over jordbruksavtalen. Støtten over jordbruksavtalen representerer kun deler av innsatsen. Støtte knyttet til forskning, undervisning, rådgivning, tilsyn og forvaltning finansiert over andre budsjetter, er vanskeligere tilgjengelig.

På oppdrag fra Yara Norge, Felleskjøpet Agri, Norgesfôr og Fiskå Mølle, har NILF søkt å bidra til en grov oversikt over offentlige midler som benyttes i forbindelse med økologisk landbruk. I oppdraget inngår også en oversikt over verdien av pristilleggene for økologiske produkter.

Prosjektet er finansiert av oppdragsgiverne. Oddmund Hjukse har vært prosjektleder og Ole-Kristian Stornes har vært prosjektmedarbeider. Oppdraget reiser mange interessante, men også krevende spørsmål om kriterier og avgrensninger. Forfatterne har lagt vekt på å redegjøre for de skjønn som ligger til grunn for beregningene og den usikkerheten som dermed hefter ved resultatet.

Undertegnede har kommet med bidrag og innspill under arbeidet.

Oslo, januar 2012
Ivar Pettersen

Innhold

SAMMENDRAG	1
1 AREAL OG PRODUKSJON, OMSETNING, ØKONOMI OG IMPORT.....	3
1.1 Areal og husdyr i økologisk drift	3
1.2 Produksjon og omsetning	7
1.3 Økonomien i økologisk landbruk	8
1.3.1 Økologiske melkebruk	8
1.3.2 Økologiske sauebruk	11
1.4 Produksjonstillegg økologisk landbruk	12
1.5 Import av økologiske landbruksvarer	13
1.5.1 Korn	13
1.5.2 Frukt, grønnsaker og poteter	14
1.5.3 Ost	14
2 STØTTE TIL ØKOLOGISK LANDBRUK.....	15
2.1 Datamateriale og metode	15
2.2 Avgrensinger, begrensninger og usikkerhet	15
2.3 Støtte via offentlig forvaltning	17
2.3.1 Landbruks- og matdepartementet	17
2.3.2 Kommunal landbruksforvaltning	17
2.3.3 Fylkesmannens landbruksavdeling	17
2.3.4 Statens landbruksforvaltning	18
2.4 Tilsyn	20
2.4.1 Mattilsynet	20
2.4.2 Debio	20
2.5 Undervisning–utdanning	21
2.5.1 Naturbruksskoler	21
2.5.2 Høgskoler	21
2.5.3 Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB)	22
2.6 Rådgivning	22
2.6.1 Norsk landbruksrådgivning	22
2.7 Forskning	23
2.7.1 Økologisk rettet landbruks- og matrelatert FoU	23
2.7.2 Landbruks- og matrelatert FoU-beløp for 2010	24
2.7.3 Korreksjoner av NIFU-tall	24
2.8 Innovasjon Norge	25
2.9 Andre	26
2.10 Prisdokumentasjonstilskudd økologisk korn	26
3 NÆRINGSLIVETS MERPRISER OG MERKOSTNADER	27
3.1 Melk	27
3.2 Kjøtt og egg	28
3.3 Verdi av økologiske husdyrprodukter	28
3.4 Produsent- og salgsverdi av økologiske husdyrprodukter	30
3.5 Økologisk korn	31
3.5.1 Verdi og prisstøtte økologisk korn	32
3.5.2 Økologisk kraftfôr	32

4 SAMLET OVERSIKT.....	33
REFERANSER.....	35
VEDLEGG.....	37

Sammendrag

Notatet redegjør for et anslag for offentlig støtte til økologisk produksjon i norsk jordbruk på 402 mill. kr i 2009 og 396 mill. kr i 2010. Støtten fordeler seg på en rekke ulike kilder og støtteformer som midler over jordbruksavtalen, andre forskningsmidler, anslåtte kostnader i forvaltningen osv. Anslaget bygger på en rekke antagelser og en skjønnsmessig, usikker avgrensning av hva som kan betraktes som støtte. I de følgende avsnittene forklarer vi kort oppdraget, tilnærming og oppsummerer hovedresultater.

Bakgrunn og innhold

Økologisk jordbruk er et prioritert område i norsk jordbrukspolitik. Regjeringens målsetting er at 15 prosent av produksjonen og forbruket skal være økologisk i 2020. For forbruksmålsettingen inngår også importerte varer.

På oppdrag fra Yara Norge, Felleskjøpet Agri, Norgesfôr og Fiskå Mølle, har NILF søkt å kartlegge midler som benyttes i forbindelse med økologisk landbruk og omsetning av økologiske varer. Bakgrunnen for oppdraget er å få en oversikt over bruk av offentlige midler på det økologiske området i tillegg til den direkte støtten til økologiske produsenter og tiltak rettet mot økologisk landbruk over jordbruksavtalen. Støtten over jordbruksavtalen representerer kun deler av innsatsen. Støtte knyttet til forskning, undervisning, rådgivning, tilsyn og forvaltning finansiert over andre budsjetter, er vanskeligere tilgjengelig. I oppdraget inngår også en beskrivelse av omsetningsleddenes bidrag ved produksjon og omsetning.

Kapittel 1 gjengir diverse struktur-, produksjons-, omsetnings- og økonomidata i økologisk landbruk samt data for import. I kapittel 2 ses det på offentlig støtte i forbindelse med økologisk produksjon og omsetning. I kapittel 3 er det sett på verdi og kostnader av omsetningsleddenes merpriser på økologiske produkter.

Definisjon, data og metode

Støtte må her forstås som merkostnader for økologisk produksjon sammenlignet med konvensjonell produksjon. Vi begrenser oss i hovedsak til merkostnader for det offentlige eller for partene i jordbruksavtalen. Merkostnader som dekkes av forbrukerne, primærprodusentene selv, foredlingsindustrien eller distributørene, inngår ikke i selve støtteberegningen. Grunnen er at denne formen for støtte sannsynligvis reflekterer en oppfattet nytteverdi for beslutningstageren selv. Når det gjelder støtte over Statsbudsjett eller jordbruksavtale, er det derimot snakk om at en aktør viser betalingsvilje på vegne fellesskapet.

Beregningene bygger i hovedsak på gjennomgang av bevilgningsregnskap og rapporter om f.eks. forskningsbevilgninger. Det er hverken foretatt en nærmere årsaks – virkningsanalyse eller en fordeling av kostnader etter antatt effekt for henholdsvis økologisk eller konvensjonell produksjon. Det er ikke mulig å si om det anslåtte støttebeløpet ville kunne spares om økologisk produksjon ble erstattet av konvensjonell produksjon, eller om reduksjon av støttebeløpet ville ha vesentlig negativ konsekvens for produksjon og omsetning av økologiske produkter. Kartleggingen kan derfor betraktes som begrenset del av en første faktakartlegging for en mulig helhetlig evaluering av virkemiddelbruken for økologisk produksjon og forbruk.

Datamaterialet til beregningen i kapittel 2 er i hovedsak innhentet telefonisk og per e-post samt fra statistikk fra årsmeldinger, LMD, (Landbruks- og matdepartementet) SLF (Statens landbruksforvaltning), IN (Innovasjon Norge) og SSB (Statistisk sentralbyrå). For forskningsdelen er rapport om utgifter til landbruks- og matrelatert FoU fra NIFU (Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) lagt til grunn.

Notatet søker å få en oversikt over støtte for å fremme økologisk produksjon som alternativ til konvensjonell produksjon. Det anslår ikke hvor mye støtte som samlet tilfaller økologisk produksjon. Kartleggingen gjelder dermed ordninger/tiltak som er rettet særskilt mot økologisk landbruk og omsetning innen forskning, rådgivning, undervisning, tilsyn etc. og ser bort fra støtte som tilfaller økologisk produksjon på linje med annen produksjon.

Notatet drøfter ikke nytteeffekter. I prinsippet kan all støtte, enten offentlig eller via privat betalingsvilje, være begrunnet i oppfattet nytte. Det er imidlertid forskjell på støtte som kommer til uttrykk via privat og offentlig betalingsvilje. Vi holder derfor de to formene for støtte fra hverandre i de beregningene.

Den private betalingsviljen for økologiske produkter, i form av uttrykt merverdi via pristillegg, er bare vurdert på første omsetningsledd. Dvs. det er industriens betalingsvilje vi ser på. Videre er det ikke dokumentert om merprisene uttrykker hele eller eventuelt mer enn den underliggende merverdien eller merkostnaden, f.eks. om merkostnader i produksjon og distribusjon er dekket av merprisene.

Samspilleffekter, f.eks. om støtte til økologisk produksjon som forskning og undervisning, indirekte også er støtte til konvensjonelt jordbruk og vice versa, er ikke vurdert.

Kartleggingen er gjort på grunnlag av oppgaver fra både aktører, eks. institutter, og fra finansieringskilder. Muligheten for dobbeltregning pga. overføringer mellom disse områdene, er søkt unngått.

Pga. at kostnader i ulikt regnskapsmateriale ikke nødvendigvis er kodet i forhold til driftsformene økologisk eller konvensjonelt, er det foretatt tilnærminger og anslag. Kartleggingen må dermed mer tas som en indikasjon på størrelsesorden enn et endelig svar.

Omfang, støtte og merverdi

Omfanget av økologisk drevet landbruk målt etter andelen av totalt landbruksareal har økt fra 1,4 prosent i 1999 til 4,7 prosent i 2010. Tas karensareal med, er omfanget i 2010 på 5,7 prosent. Måles omfanget etter andelen husdyr i økologisk produksjon var denne 3,6 prosent for melkekyr i 2010, 2,7 prosent for øvrige storfe, 4,6 prosent for sau/lam, 0,6 prosent for slaktegris og 3,8 prosent for verpehøns. Måles det etter produksjon var den økologiske andelen av total melkeproduksjon i 2010 på 3,1 prosent, 0,9 prosent for kjøtt og 4,4 prosent for egg. For korn representerte økologisk produksjon 1 prosent av totalen i 2010.

Den offentlige støtten til økologisk landbruk og tilrettelegging for økologisk landbruk og omsetning er med utgangspunkt i forutsetningene ovenfor, beregnet til hhv. 402 og 396 mill. kr for årene 2009 og 2010. Produsentrettet støtte over jordbruksavtalen, dvs. summen av ekstra areal-, husdyr og omleggingsstøtte samt prisnedskrivningstilskudd på økologisk korn, utgjør henh. 111 og 122 mill. kr. Av dette utgjør det ekstra produksjonstillegget 105 og 116 mill. kr. Jordbruksavtalens tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk var henh. 47 og 39 mill. kr. Tilskuddet inkluderer bidrag på 5 mill. kr. fra Kommunal- og regionaldepartementet i 2009. Det offentlige bidraget til forskning (FoU), er med utgangspunkt i NIFU-tall (Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) beregnet til 139 og 142 mill. kr de samme årene.

Økologiske produsenter oppnår en merpris på sine produkter i forhold til konvensjonelt produserte varer. Førstehåndsverdien av økologiske husdyrprodukter (kjøtt, melk og egg) samt korn er beregnet til 370 og 410 mill. kr i 2009 og 2010. Beregnet med konvensjonell produktpris er verdien henholdsvis 297 og 334 mill. kr. Merverdien på produsentnivå av økologiske varer er dermed på henholdsvis 73 og 76 mill. kr disse to årene.

Mengden økologisk omsatte varer er lavere enn den økologiske produksjonen, i 2010 samlet sett godt under halvparten. Mengden som ikke omsettes som økologisk med økologisk merpris, omsettes som konvensjonell vare med lavere pris. Dette gir et verdibortfall som beregnet til pris på førstehandsleddet (produsentnivå) utgjør 34 og 38 mill. kr i henholdsvis 2009 og 2010. I tillegg kommer eventuelle kostnader til produksjon, distribusjon og administrasjon av økologiske varer i foredlings- og omsetningsleddene som ikke dekkes i dagens situasjon.

1 Areal og produksjon, omsetning, økonomi og import

Kapitlet ser på diverse utviklingstall innen økologisk landbruk inklusive produksjon og omsetning, økonomi og importdata.

1.1 Areal og husdyr i økologisk drift

Tabell 1.1 gir noen hovedtall for økologisk drevet areal fra 1999 og fram til 2010. Andelen økologisk areal var i 2010 på 4,7 prosent av totalt dyrket areal mens det i 2005 var på 3,5 prosent. Til sammenlikning var arealet 1,4 prosent i 1999. I tillegg kommer karensareal.

Tabell 1.1 Økologisk drevet areal i Norge 1999–2010

	1999	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Antall driftsenheter	1 762	2 496	2 500	2 611	2 702	2 851	2 814
Økologisk drevet areal, i dekar	18 145	364 808	387 345	400 749	402 633	439 556	471 964
Areal i karens, i dekar	6 288	65 265	57 427	87 380	118 451	127 574	101 955
Økologisk drevet areal i % av totalareal	0,2	3,5	3,7	3,9	3,9	4,3	4,7

Kilde: Statens landbruksforvaltning

I Tabell 1.2 vises en oversikt over hvor mye jordbruksareal som drives økologisk i de ulike fylkene i landet. Nord-Trøndelag er det fylket som har mest økoareal.

Tabell 1.2 Økologisk drevet landbruksareal i ulike fylker i 2010, dekar

Fylke	Økoareal	Karensareal	Øko- + Karensareal	Endring i 2010, økoareal
Østfold	34 569	14 951	49 520	9,3 %
Akershus/Oslo	35 018	5 508	40 525	-1,5 %
Hedmark	50 192	6 496	56 688	-0,6 %
Oppland	32 460	4 680	37 140	-1,6 %
Buskerud	39 408	8 696	48 104	4,0 %
Vestfold	21 740	5 974	27 714	31,0 %
Telemark	18 142	3 403	21 545	4,3 %
Aust-Agder	5 437	1 175	6 612	43,5 %
Vest-Agder	9 279	2 304	11 584	4,1 %
Rogaland	7 570	1 404	8 973	6,7 %
Hordaland	10 415	1 261	11 677	1,2 %
Sogn og Fjordane	18 366	2 311	20 676	7,7 %
Møre og Romsdal	24 011	3 282	27 293	5,2 %
Sør-Trøndelag	61 645	12 974	74 619	4,5 %
Nord-Trøndelag	63 249	17 998	81 247	23,7 %
Nordland	31 447	6 519	37 965	4,4 %
Troms	7 112	2 992	10 104	27,7 %
Finnmark	1 906	29	1 934	26,9 %
Hele landet	471 964	101 955	573 919	7,3 %

Kilde: Debio Statistikkhefte 2010

Økologisk drevet areal i 2010 fordelt på produksjoner går fram av tabell 1.3.

Tabell 1.3 Økologisk drevet areal fordelt på kulturer. 2010

	Totalt areal 2010		Økologisk drevet areal 2010	
	Daa		Daa	Prosent
Eng og beite	6 615 164		389 294	5,9
Korn (inkl. krossing) og engfrø/ andre frø	3 137 529		71 783	2,3
Poteter	132 016		1 653	1,3
Grønnsaker på friland (inkl. urter)	59 594		2 328	3,9
Frukt og bær	43 480		1 809	4,2

Kilde: Statens landbruksforvaltning

En av de største utfordringene i forhold til å oppnå ønsket økologisk produksjon i Norge er knyttet til dyrking av korn. I 2010 var det økologiske kornarealet på knapt 69 000 dekar og dette utgjør bare 2,3 prosent av alt kornareal i landet. Det er lite husdyrhold i typiske kornområder og uten tilførsel av husdyrgjødsel blir det utfordrende å dyrke økologisk korn. Som en følge av dette må en importere en god del av det kraftfôret en bruker i økologisk husdyrhold.

Tabell 1.4 viser det økologiske eng- og kornarealet i de ulike fylkene.

Tabell 1.4 Økologisk eng- og kornareal i ulike fylker i 2010, dekar

Fylke	Engareal	Prosent av hele landet	Kornareal	Prosent av hele landet
Østfold	21 327	5	10 664	16
Akershus/Oslo	22 377	6	9 725	14
Hedmark	40 593	10	7 390	11
Oppland	28 258	8	3 058	4
Buskerud	27 890	7	7 912	12
Vestfold	15 061	4	4 385	6
Telemark	16 184	4	943	1
Aust-Agder	5 280	1	48	
Vest-Agder	8 960	2	121	
Rogaland	6 978	2	298	1
Hordaland	10 005	3	37	
Sogn og Fjordane	17 757	5	24	
Møre og Romsdal	22 862	6	585	1
Sør-Trøndelag	53 849	15	7 061	10
Nord-Trøndelag	45 713	12	15 742	23
Nordland	30 712	8	482	1
Troms	6 799	2	34	
Finmark	1 588		187	
Hele landet	382 193	100	68 696	100

Kilde: Debio Statistikkhefte 2010

Tabell 1.5 viser antall og andel økologiske husdyr. Ammekyr er den største økologiske husdyrproduksjonen med fem prosent av totalen.

Tabell 1.5 Antall dyr i økologiske drift i 2009 og 2010 og i prosent av totalt antall husdyr i 2010

	Antall dyr i økologisk drift		Antall dyr totalt 2010	Prosent dyr i økologisk drift av totalen 2010
	2009	2010		
Melkekyr	7 693	8 783	244 880	3,6
Ammekyr	2 915	3 287	61 260	5,4
Øvrige storfe	13 414	15 290	560 290	2,7
Sauer/lam	45 708	48 883	1 054 115	4,6
Avlspurker	266	267	57 309	0,5
Slaktegris	1 501	2 460	443 604	0,6
Verpehøns over 20 uker	170 409	153 409	4 017 602	3,8

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Tabell 1.6 viser antall husdyr i økologiske drevet produksjon i de ulike fylkene i 2010. Over halvparten av samlegruppen for «andre dyr» utgjøres av kyllinger.

Tabell 1.6 Antall dyr i økologisk drift i de ulike fylkene i 2010

Fylke	Andre					
	Ammekyr	Melkekyr	storfe	Sau/lam	Verpehøns	Andre dyr
Østfold	239	749	1 168	1 418	85 759	123 362
Akershus/Oslo	197	659	1 152	1 236	7 959	328
Hedmark	212	1 414	2 214	3 536	164	2 044
Oppland	240	367	736	3 947	7 676	457
Buskerud	433	331	854	2 813	4 326	3 274
Vestfold	326	475	1 061	505	22 780	14 904
Telemark	204	221	411	1 989	4 210	5 114
Aust-Agder	0	103	95	1 329	2 367	49
Vest-Agder	73	247	415	815	7 627	299
Rogaland	73	230	331	1 257	7 710	63
Hordaland	98	178	233	3 757	326	10 039
Sogn og Fjordane	75	96	234	5 923	78	331
Møre og Romsdal	142	365	693	4 758	123	66
Sør-Trøndelag	327	1 410	2 337	5 001	1 577	962
Nord-Trøndelag	424	1 689	2 788	4 208	69	406
Nordland	169	186	457	4 932	549	473
Troms	0	44	36	1 148	19	11
Finnmark	0	0	0	369	0	0
Hele landet	3 232	8 764	15 215	48 941	153 319	162 182

Kilde: Debio Statistikkhefte 2010

1.2 Produksjon og omsetning

Tabell 1.7 viser mengden økologisk produserte husdyrprodukter, hvor mye dette utgjør av totalt produsert samt hvor mye av det økologisk produserte som når forbruker som økologisk omsatte varer.

Tabell 1.7 Produksjon og omsetning av økologisk husdyrprodukter 2006–2010.
1 000 liter, tonn og prosent

	1999	2006	2007	2008	2009	2010
Melk						
Innveid mengde økol. prod. melk	11 703	26 111	28 643	32 562	38 885	46 542
Andel av totalt innveid	0,7	1,6	1,9	2,1	2,6	3,1
Omsatt som økologisk	2 515	14 157	14 964	19 938	18 928	17 534
Andel omsatt som økologisk	21,5	54,2	52,2	61,2	48,7	37,7
Egg						
Innveid mengde økol. prod. egg	300 ¹	570	1 038	1 493	2 440	2 414
Andel av totalt innveid	0,7	1,2	2,1	2,9	4,5	4,4
Omsatt som økologisk	192 ¹	490	797	1 092	1 271	1 281
Andel omsatt som økologisk	64,0 ¹	86,0	76,8	73,1	52,1	53,1
Kjøtt						
Tilført mengde økol. prod. slakt	505	1 400	1 633	1 633	2 152	2 080
Andel av totalt tilført	0,2	0,6	0,7	0,7	0,9	0,9
Omsatt som økologisk		296	608	710	656	726
Andel omsatt som økologisk ²		24,2	42,4	49,0	33,6	40,6

1) Gjelder år 2000

2) Registrert omsatt hos de største aktørene

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Volumet av økologisk produserte husdyrprodukter har økt men er lavt sett i forhold til totalproduksjonen. Andelen som når forbruker som økologiske varer varierer i perioden men er samlet sett begrenset og har gått ned de siste par årene.

Tabell 1.8 viser mengden økologisk produsert korn.

Tabell 1.8 Økologisk dyrket korn. Tonn

	2003	2006	2007	2008	2009	2010
Hvete	811	1 209	1 561	1 879	1 075	1 201
Rug	334	170	260	450	88	112
Bygg	1 715	4 182	3 208	4 233	4 024	3 722
Havre	3 116	3 236	3 960	4 601	4 707	4 936
Totalt	6 107	9 225	9 473	11 687	10 203	10 619
I % av total produksjon	0,5	0,8	0,8	0,9	1,0	1,0

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Etter flere år med økning i det økologiske matvaremarkedet gikk omsetningen målt i volum ned i 2009 og 2010. Pga. økte priser, steg verdien av den økologiske omsetningen også i 2009 mens den gikk noe ned igjen i 2010. Totalomsetningen av økologiske varer i varehandelen i 2010 var på en mrd. kr. Meieriprodukter er den varegruppen som har størst omsetning, med 230 mill. kr i 2010.

1.3 Økonomien i økologisk landbruk

Til å belyse økonomien i økologisk produksjon benyttes Driftsgranskingene. Det ses på økologisk drevne mjølke- og sauebruk og disse sammenlignes med tilsvarende konvensjonelle bruk. Begrenset antall økologiske bruk, spesielt for sau, gjør at resultatene kan være statistisk usikre.

1.3.1 Økologiske melkebruk

I gjennomsnitt for de 28 økologiske melkebrukene i Driftsgranskingene for jord- og skogbruk var antall årskyr 23,4 i 2008 og 23,9 i 2009. Sammenligningsgruppen består av 185 konvensjonelle melkebruk. I gjennomsnitt hadde de konvensjonelle brukene like mange årskyr i 2009 som de økologiske brukene. Det er ingen bruk fra Troms og Finnmark i de to gruppene.

Tabell 1.9 viser utvalgte gjennomsnittstall.

De konvensjonelle melkebrukene oppnådde både i 2008 og i 2009 et lavere vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk enn tilsvarende økologiske melkebruk. I 2008 oppnådde økoprodusentene et vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk på kr 241 000. I 2009 økte dette resultatmålet med 9 prosent til kr 263 000. De konvensjonelle brukene hadde et vederlag per årsverk på 201 000 kr i 2008. Dette økte med 10 prosent, til kr 221 000 i 2009.

Tabell 1.9 Økologiske melkebruk sammenlignet med tilsvarende konvensjonelle bruk

	Økologiske			Konvensjonelle		
	2008	2009	Endr.	2008	2009	Endr.
Antall bruk	28	28		185	185	
Gjennomsnittlig melkesone	2,9	2,9		3,4	3,4	
Jordbruksareal i alt, daa	414	422	2 %	334	344	3 %
Avling, FEm per daa	298	284	-5 %	400	402	0 %
Antall årskyr	23,4	23,9	2 %	23,1	23,9	3 %
Liter omsatt melk	132 000	141 000	7 %	149 000	157 000	5 %
Melkevot, liter	146 000	151 000	3 %	150 000	161 000	7 %
Melkepris, kr per liter	4,62	4,73	2 %	3,93	4,01	2 %
Pris kukjøtt, kr per kg	35,64	39,40	11 %	32,52	35,02	8 %
Pris annet storfekjøtt, kr/kg	40,48	43,78	8 %	39,92	41,51	4 %
Arbeidstimer i jordbruket	3 500	3 500	1 %	3 700	3 700	0 %
Arbeidstimer per årsku	149	148	-1 %	161	155	-4 %
Produksjonsinntekter, kr:						
Melk	610 000	668 000	10 %	588 000	630 000	7 %
Kjøtt og livdyr	202 000	194 000	-3 %	291 000	312 000	7 %
Tilskudd	468 000	491 000	5 %	411 000	438 000	6 %
Andre inntekter	50 000	50 000	0 %	60 000	63 000	5 %
Sum	1 330 000	1 403 000	6 %	1 351 000	1 443 000	7 %
Kostnader, kr:						
Variable kostnader	336 000	360 000	7 %	437 000	496 000	14 %
Faste kostnader inkl. avskr., ekskl. leid hjelp	472 000	489 000	4 %	444 000	449 000	1 %
Leid hjelp	145 000	138 000	-5 %	99 000	102 000	3 %
Renteutgifter	109 000	81 000	-25 %	99 000	80 000	-19 %
Vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk, kr	241 000	263 000	9 %	201 000	221 000	10 %
Netto mekaniseringskostn., kr	217 000	212 000	-2 %	209 000	194 000	-7 %

Kilde: Driftsgranskingene

Det hefter usikkerhet ved tallene fordi det er stor variasjon og et begrenset antall observasjoner innenfor hver av gruppene. Dette til tross er det sannsynligvis en lønnsomhetsfordel for økologiske produksjon. Det ses nærmere på hvilke elementer som kan utgjøre denne fordel.

De konvensjonelle melkebrukene har en melkeavdrått per årsku som er over 10 prosent høyere enn for de økologiske brukene. På grunn av at de økologiske brukene har omtrent 70 øre høyere melkepris per liter, er melkeinntektene i 2008 og 2009 likevel høyere på de økologiske brukene.

De økologiske brukene fører nesten ikke opp noen oksekalver til slakt. Selv om prisen er en del høyere for økologisk storfekjøtt enn for konvensjonelt kjøtt, er inntektene fra livdyr og slakt betydelig lavere i økologisk enn i konvensjonell melkeproduksjon.

Både i 2008 og i 2009 fikk de økologiske melkebrukene utbetalt mellom 50 000 og 60 000 kr mer i tilskudd enn de konvensjonelle brukene. De rene økologiske tilskuddene utgjorde omtrent 90 000 kr. På grunn av at de konvensjonelle brukene har flere ungdyr, fikk disse brukene utbetalt mest i tilskudd til husdyr.

Ifølge tabell 1.10 er de variable kostnadene over 100 000 kr høyere for de konvensjonelle melkebrukene. Her bidrar handelsgjødsel og kalk og kraftfôr mest, til tross for

høyere økologisk kraftfôrpris. Såfrøkostnadene er dobbelt så høye på økologiske som konvensjonelle bruk, sannsynligvis pga. mer jordarbeiding og såfrø til gjenlegg.

Ifølge tabell 1.11 er de faste kostnadene 70 000–80 000 kr høyere på de økologiske brukene, eks. er kostnadene til leid hjelp en god del høyere. Dette kan skyldes at brukerfamilien på de økologiske brukene arbeider mer utenfor jordbruket enn det som er tilfelle for de konvensjonelle brukene. De økologiske brukene har 90 000 til 100 000 kr mer i lønnsinntekter enn de konvensjonelle melkebrukene.

Innmarksarealet er 80 dekar mindre men bruttoavlingen omtrent 15 000 FEm større på de konvensjonelle brukene, og grovførtilgangen er knappere på de økologiske brukene. Dessuten brukes det mindre kraftfôr i økologisk enn i konvensjonell produksjon. Dette er en del av årsakene til betydelig lavere kjøttproduksjonen på de økologiske brukene. De økologiske brukene ligger også lavere i kvoteutnyttelse.

Økonomien i norsk jordbruk er i stor grad avhengig av virkemiddelpolitikken. Det kan synes som om de ekstra tilskuddene som gis til økologisk melkeproduksjon, kompenserer for de økonomiske ulempene de lavere avlingene i økologisk produksjon ellers ville ha medført.

Tabell 1.10 Variable kostnader på økologiske og konvensjonelle melkebruk

	Økologiske melkebruk			Konvensjonelle melkebruk		
	2008	2009	Endr.	2008	2009	Endr.
Kostnader, kr:						
Kraftfôr	191 000	204 800	7	244 000	267 400	10
Andre fôrkostnader	17 600	13 700	-22	24 000	20 100	-16
Såvarer	20 800	16 900	-19	9 200	8 300	-10
Handelsgjødsel og kalk	5 600	8 600	54	50 600	64 600	28
Plantevernmidler				3 000	3 200	8
Konserveringsmidler	9 900	10 600	8	10 200	10 900	6
Andre forbruksartikler mv.	78 000	98 000	26	70 700	80 500	14
Kjøp av dyr	12 900	7 400	-43	25 500	40 700	60
Sum variable kostnader	335 800	360 000	7	437 200	495 700	13

Kilde: Driftsgranskingene

Tabell 1.11 Faste kostnader på økologiske og konvensjonelle melkebruk

	Økologiske melkebruk			Konvensjonelle melkebruk		
	2008	2009	Endr.	2008	2009	Endr.
Kostnader, kr:						
Leid arbeid	144 800	137 700	-5	99 500	102 300	3
Drivstoff	25 900	25 400	-2	32 500	28 300	-13
Jord, veger, grøfter og vannanlegg	14 400	10 200	-29	9 700	8 000	-18
Driftsbygninger	110 800	110 600	0	102 000	109 300	7
Traktor og maskiner	117 500	118 900	1	110 800	107 600	-3
Maskinleie	56 100	66 200	18	58 900	62 900	7
Andre faste kostnader	147 200	157 600	7	129 600	133 000	3
Sum faste kostnader	616 700	626 600	2	543 000	551 400	2

Kilde: Driftsgranskingene

1.3.2 Økologiske sauebruk

I tabell 1.12 er det vist tall for de fem økologiske sauebrukene som var med i driftsgranskingene i 2007, 2008 og 2009. Tabellen viser også sammenlikningsgruppa på 31 konvensjonelle sauebruk. De 31 brukene har om lag samme antall vinterfôra sauer som de økologiske brukene og både de økologiske og konvensjonelle brukene ligger hovedsakelig i samme geografiske område.

De økologiske sauebrukene har samme vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i 2007 som de konvensjonelle men betydelig større i 2008 og 2009. Pga. det begrensede antallet, er det statistisk usikkerhet ved resultatene for økologisk sauebruk.

Tabell 1.12 Økologiske sauebruk sammenlignet med tilsvarende konvensjonelle bruk

	Økologiske			Konvensjonelle		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Antall bruk	5	5	5	31	31	31
Gjennomsnittlig kjøttsove	2,2	2,2	2,2	2,4	2,4	2,4
Jordbruksareal i alt, daa	192	201	205	145	157	159
Avling, FEm per daa	211	200	176	255	241	229
Antall vinterfôra sauer	84	90	89	92	91	88
Kg kjøtt per vinterfôra sau	28	28	28	28	26	28
Pris sau/lammekjøtt, kr/kg	39,32	43,32	39,29	33,20	38,39	36,90
Arbeidstimer i jordbruket	1 600	1 600	1 500	2 000	1 900	1 900
Timer per vinterfôra sau	18	17	17	22	21	22
Produksjonsinntekter, kr:						
Husdyrprodukt i alt	116 000	138 000	117 000	117 000	129 000	114 000
Tilskudd	207 000	231 000	272 000	189 000	200 000	214 000
Andre inntekter	9 000	50 000	26 000	22 000	18 000	24 000
Sum	332 000	419 000	415 000	328 000	347 000	352 000
Kostnader, kr:						
Variable kostnader	74 000	65 000	74 000	72 000	76 000	84 000
Faste kostnader inkl. avskr., ekskl. leid hjelp	179 000	193 000	189 000	154 000	168 000	164 000
Leid hjelp	27 000	30 000	34 000	35 000	32 000	30 000
Renteutgifter	19 000	29 000	20 000	25 000	36 000	29 000
Vederlag til alt arbeid og egen- kapital per årsverk, kr	88 000	179 000	178 000	86 000	87 000	92 000
Netto mekaniseringskostn. kr	75 000	85 000	68 000	70 000	83 000	71 000

Kilde: Driftsgranskingene

På grunn av høyere pris er husdyrinntektene en del høyere for økologiske sauebruk enn for konvensjonelle. Husdyrinntektene står for vel 30 prosent av produksjonsinntekter i alt for de økologiske sauebrukene og for omtrent 35 prosent av produksjonsinntektene for de konvensjonelle brukene.

I 2007 og 2008 fikk de økologiske sauebrukene 24 000 kr i økologiske tilskudd og 37 000 kr i 2009. De økologiske brukene har et større innmarksareal enn de konvensjonelle brukene. Dette gir større utbetalinger av areal- og kulturlandskapstilskudd.

Tabell 1.13 viser at variable kostnader ikke er så forskjellige som for melkebruk.

De økologiske sauebrukene har høyere faste kostnader enn konvensjonelle bruk (tabell 1.14). De samlede kostnadene er 15 000–20 000 kr høyere på de økologiske sauebrukene enn på de konvensjonelle brukene.

En av årsakene til den store forskjellen i vederlag per årsverk, er betydelig lavere arbeidsforbruk på de økologiske sauebrukene enn på de konvensjonelle. Brukerfamilien på de økologiske sauebrukene arbeider 500–700 timer mer utenom bruket men 300 færre timer i jordbruket enn de konvensjonelle brukerfamiliene.

Tabell 1.13 Variable kostnader på økologiske og konvensjonelle sauebruk

	Økologiske sauebruk			Konvensjonelle sauebruk		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Kostnader, kr:						
Kraftfôr	29 100	27 500	25 900	24 500	27 000	29 400
Andre fôrkostnader	8 000	8 800	8 600	6 600	5 200	3 800
Såvarer	5 400	3 700	5 500	1 500	1 200	1 300
Handelsgjødsel og kalk	3 600	1 100	7 100	17 000	18 700	23 800
Plantevernmidler			100	500	200	600
Konserveringsmidler	2 800	2 500	2 400	2 700	1 800	2 300
Andre forbruksartikler mv.	23 900	20 500	21 600	17 500	18 400	21 000
Kjøp av dyr	1 200	400	2 600	1 200	3 500	1 400
Sum variable kostnader	74 000	64 500	73 800	71 500	76 000	83 600

Kilde: Driftsgranskingene

Tabell 1.14 Faste kostnader på økologiske og konvensjonelle sauebruk

	Økologiske sauebruk			Konvensjonelle sauebruk		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Kostnader, kr:						
Leid arbeid	27 400	29 700	34 300	34 800	31 500	30 200
Drivstoff	8 300	11 600	7 500	10 600	13 600	11 600
Jord, veger, grøfter og Vannanlegg	5 600	7 700	6 600	6 300	4 800	5 400
Driftsbygninger	47 200	50 000	55 800	28 500	32 300	30 100
Traktor og maskiner	56 800	48 900	45 200	50 100	51 100	50 900
Maskinleie	3 500	15 900	16 300	11 600	12 800	11 700
Andre faste kostnader	56 900	59 600	57 800	47 200	54 100	54 500
Sum faste kostnader	205 700	223 400	223 500	189 100	200 200	194 400

Kilde: Driftsgranskingene

1.4 Produksjonstillegg økologisk landbruk

Økologisk drevne bruk omfattes av den generelle landbrukspolitiske virkemiddelbruken, inkl. tilskudd over jordbruksavtalen. Økologisk drevne bruk omfattes i tillegg av ekstra produksjonstilskudd, dvs. ekstra areal-, husdyr- og omleggingstilskudd. I tabell 1.15 er det gitt en oversikt over utbetalingene av produksjonstilskudd ifølge Statens landbruksforvaltning sammen med de ekstra tilskuddene til økologisk drevne bruk. En

ser at det ekstra økologiske tilskuddet nå utgjør ca. 1,4 prosent av totalt produksjonstilskudd.

I tillegg til produksjonstilskuddene tabell 1.15, ytes også en del andre tilskudd, dvs. pristilskudd og tilskudd over det regionale miljøprogrammet. Dette utgjør nå samlet ca. 1 400 mill. kr, herav omtrent 400 mill. kr i det regionale miljøprogrammet.

Tabell 1.15 Utbetalte økologiske tilskudd sammenlignet med alle utbetalte produksjonstilskudd i ulike år, mill. kr og prosent

År	Økologiske Tilskudd	Sum produksjonstilskudd	Andel økologiske tilskudd
2002	50	6 589	0,8
2003	49	6 301	0,8
2004	62	6 671	0,9
2005	61	6 302	1,0
2006	59	7 119	0,8
2007	69	7 063	1,0
2008	80	7 444	1,1
2009	98	7 727	1,3
2010	112	8 125	1,4
2011	118	8 408	1,4

Kilde: SLF

De 28 økologiske melkebrukene som var med i driftsgranskingene for 2009, jf. kapittel 2.3.1, fikk utbetalt 491 000 kr i sum tilskudd. Av dette utgjorde ekstra tilskudd til økologisk jordbruk 92 000 kr, dvs. nær 19 prosent. De økologiske sauebrukene i driftsgranskingene fikk i gjennomsnitt utbetalt 37 000 kr i økologiske tilskudd. Dette utgjorde knapt 14 prosent av sum tilskudd på 272 000 kr.

1.5 Import av økologiske landbruksvarer

Opplysningene om import av økologiske landbruksvarer er hentet fra en rapport for 1. halvår 2011 om «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer» utarbeidet av Statens landbruksforvaltning (2011). I rapporten er det opplysninger om mengde importerte økologiske produkter og prisnivået på disse.

1.5.1 Korn

Norsk produksjon av økologisk korn er for liten til å dekke råvarebehovet til økologisk matmel og kraftfôr. Den offisielle importstatistikken skiller ikke mellom økologisk og konvensjonell vare. Statens landbruksforvaltning har imidlertid beregnet hvor mye økologisk korn som er importert som råvare til produksjon av matmel og kraftfôr.

For avtaleåret 2010–2011 per 19. juni 2011 ble det ifølge SLF importert omtrent 4 500 tonn økologisk matkorn og ca. 11 400 tonn oljefrø og karbohydratråvarer til kraftfôr.

På grunn av liten økologisk kornproduksjon må det importeres relativt mer råvarer til økologisk kraftfôr enn for konvensjonelt kraftfôr. Dette gjør at prisen på økologisk kraftfôr er mer avhengig av internasjonale priser enn konvensjonelt kraftfôr. Kornprisene på verdensmarkedet steg kraftig fra sommeren 2010 og prisene på økologisk korn steg enda mer enn for konvensjonelt korn. Prisdifferansen mellom økologisk og

konvensjonell importkraftfôr har steget og var i første halvår i 2011 på kr 1,27 per kg. Dette er med på å forklare den store forskjellen i pris mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr.

1.5.2 Frukt, grønnsaker og poteter

SLF oppgir at det er en økende omsetning av økologiske varer innen grøntsektoren. I tillegg til det som produseres av de nær 600 norske produsentene (2011) importeres det mye økologisk frukt, grønnsaker og poteter. Tomat og agurk er de veksthusgrønnsakene som det blir solgt mest av. En betydelig del av det som selges av økologisk tomat, er importert. Det er god tilgang på økologiske, norske agurker.

1.5.3 Ost

Det finnes ingen fullstendig oversikt over import av økologiske matvarer siden tolltariffen ikke skiller mellom konvensjonelle og økologiske produkter. Statens landbruksforvaltning fordeler kvoter for import av oster. SLF har på grunnlag av disse opplysningene gjort et skjønn på hvor mye av den samlede importen som er økologisk. Importen av økologiske oster har økt fra 25 tonn i 2006 til 121 tonn i 2010. I 2010 utgjorde økologiske produkter 1,5 prosent av den totale importen av ost.

2 Støtte til økologisk landbruk

Dette kapitlet presenterer et samlet anslag på årlige bevilgninger til økologisk landbruk fra det offentlige eller avtalepartene i jordbruksavtalen. Innledningsvis redegjør vi for avgrensninger i datamateriale, metode og begrepsbruk. Deretter viser vi beregningene. Til sist i notatet redegjør vi for merverdier av økologisk produksjon regnet ut fra første-håndsverdi av økologisk kontra konvensjonell produksjon.

2.1 Datamateriale og metode

Datamaterialet til dette kapitlet er i hovedsak innhentet telefonisk og per e-post fra aktører på det økologiske området, dvs. institutter, organisasjoner, offentlige etater, tilsynsorganer og organisasjoner. Disse er forespurt om å tallfeste ressursbruken på det økologiske feltet i kronebeløp og/eller ved anslag på årsverk. Videre er statistikk fra årsmeldinger, LMD (Landbruks- og matdepartementet), SLF (Statens landbruksforvaltning), IN (Innovasjon Norge) og SSB (Statistisk sentralbyrå) benyttet. For forskningsdelen er rapport om utgifter til landbruks- og matrelatert FoU fra NIFU (Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) lagt til grunn.

2.2 Avgrensinger, begrensninger og usikkerhet

Med støtte til økologisk landbruk menes her offentlige utbetalinger, inklusive midler over jordbruksavtalen, som går til eller legger til rette for økologisk produksjon som alternativ til konvensjonell produksjon. Støtten er beregnet ut fra budsjetter, bevilgningsregnskaper og kriterier som er benyttet ved fordeling av f.eks. forskningsmidler på økologisk og konvensjonell produksjon.

Det er bevilgningene og utbetalte beløp som er grunnlag for beregnet støtte. Beregningen viser ikke samfunnsmessige merkostnader ved økologisk kontra konvensjonell produksjon, hverken totalt eller for det offentlige. Grunnen er at vi ikke har kunnet basere beregningen på en tilstrekkelig presis definisjon av alternativet. For eksempel er det vanskelig å definere presist hva som er den marginale merkostnaden, for eksempel i forvaltningen og forskningen som følge av skift mellom økologisk og konvensjonell produksjon. Det er ikke gitt at de kostnadene vi kartlegger, ville falle bort dersom den økologiske produksjonen ble erstattet av konvensjonell produksjon. Det er heller ikke gitt at støtte til økologisk produksjon, motsvares av tilsvarende kostnader hos produsenten. I kapittel 1 har vi f.eks. vist at lønnsomheten kan være noe høyere for økologisk enn konvensjonell produksjon. Slike resultater kan tyde på at støtten til primærleddet i noen tilfeller overstiger merkostnadene. Vi kan heller ikke si noe om i hvilken grad økologisk produksjon ville bli redusert uten den beregnede støtten.

Arbeidet må videre avgrense støtte til økologisk produksjon både av hensyn til informasjonskilder, aktører og problemstilling.

Det brukes et bredt støttebegrep hvor også andelen av samlede forvaltningskostnader inngår. Dette er for eksempel et langt videre støttebegrep enn det som benyttes ved beregning av produksjonsstøtte generelt ved OECDs PSE-beregninger (beregning av støtte til jordbrukssektoren i medlemslandene). Her ser man primært på støtten til produsentene og skiller disse fra generell støtte til forvaltning, forskning osv. Vi skiller ikke mel-

lom disse ulike delene og legger til grunn at selve forvaltningsdelen er en forutsetning for øvrig støtte og dermed har betydning for produksjonsaktiviteten.

Når det gjelder de ulike virksomhetsområdene forskning, undervisning, tilsyn etc., er kartleggingen avgrenset til aktører som antas å være mest relevante. Det følger av det at aktører som kan ha liten eller begrenset aktivitet på området ikke kommer med. Fordelingen av f.eks. forvaltningskostnader på økologisk og konvensjonell produksjon er i stor grad basert på enkle, skjønsmessig valgte fordelingskriterier.

Notatet drøfter omfang av virkemiddelbruk for å fremme økologisk produksjon som alternativ til konvensjonell produksjon. Vi skal derfor ikke vise hvor mye støtte som tilfaller økologisk produksjon, men den støtten som påvirker valget mellom økologisk og konvensjonell produksjonsform. Notatet viser derfor ikke en fullstendig kartlegging av all støtte som tilfaller økologisk drevet landbruk. Økologisk drevet landbruk omfattes på lik linje med konvensjonelt landbruk av den generelle virkemiddelbruken rettet mot jordbruket, f.eks. priser og tilskudd over jordbruksavtalen. Kartleggingen gjelder dermed ordninger/tiltak som er rettet særskilt mot økologisk landbruk og omsetning innen forskning, rådgivning, undervisning, tilsyn etc. På dette feltet er det lite av samlet oversikt. Samtidig kan myndighetenes målsettinger på det økologiske området legge føring-er for ressursbruken på flere av virksomhetsområdene.

Notatet drøfter ikke nytteeffekter. I prinsippet kan all støtte, enten offentlig eller via privat betalingsvilje, være begrunnet i oppfattet nytte.

Den private betalingsviljen for økologiske produkter, i form av uttrykt merverdi via pristillegg, er bare kartlagt på første omsetningsledd. Denne betalingsviljen holdes utenfor støttebegrepet. Det er kun industriens betalingsvilje vi ser på. Dette er selvsagt et imperfekt uttrykk for konsumentenes betalingsvilje. Videre har vi ikke kunnet dokumentere om merprisene uttrykker hele eller eventuelt mer enn den underliggende merverdien. For enkelte industrivirksomheter har vi indikasjoner på at det er merkostnader f.eks. i distribusjon som ikke dekkes via merpris i markedet.

Vi har heller ikke forsøkt å vurdere samspilleffekter, f.eks. om støtte til økologisk produksjon som forskning og undervisning, indirekte også er støtte til konvensjonelt jordbruk og vice versa. Fellesressurser, kunnskapseksternaliteter eller vilkårlig kategorisering av kompetansetjenester og andre tiltak som stimulerer miljøene for både konvensjonell og økologisk produksjon, kan gi både over- og undervurdering av støtten til økologisk jordbruk. Det kan være gode grunner for å anta at f.eks. økt kompetanse innenfor økologisk produksjon er nyttig for konvensjonell produksjon. Felles ressurser for økologisk og konvensjonell produksjon er sannsynligvis vanlig både i kunnskapsutvikling, undervisning og administrasjon.

Kartleggingen er gjort på grunnlag av oppgaver fra både aktører, eks. institutter, og fra finansieringskilder. Direkte summeringer vil kunne innebære dobbeltregning pga. overføringer mellom disse områdene, eks. forskningsrådsfinansierte prosjekter i ulike institutter. Dette er søkt unngått. Korreksjoner for ev. dobbeltregning er omtalt under de enkelte kapitler.

De fleste talloppgaver er basert på regnskapstall men også innvilgede beløp fra eks. fond. Pga. ulik periodisering og forskjell mellom innvilgede og utbetalte beløp, vil dette innebære en blanding av ikke sammenliknbare tall. Siden en her er ute etter et uttrykk for en størrelsesorden, betyr det trolig ikke så mye.

Kostnader i ulikt regnskapsmateriale er vanligvis ikke kodet i forhold til driftsformene økologisk eller konvensjonelt. Samtidig vil ikke all aktivitet rettet mot det økologiske feltet komme med. På flere av virksomhetsområdene er det derfor gjort tilnærminger og anslag. Kartleggingen må dermed mer tas som en indikasjon på størrelsesorden enn et endelig svar.

2.3 Støtte via offentlig forvaltning

Støtte knyttet til økologisk landbruk via offentlige budsjetter omfatter forvaltning av økologisk landbruks andel av generell virkemiddelbruk, økologisk rettede ordninger samt økologisk rettet forskning undervisning, rådgivning og tilsyn.

2.3.1 Landbruks- og matdepartementet

Budsjettproposisjonene viser utgifter på 143,2 mill. kr i 2009 og 142,2 mill. kr i 2010 over kap. 1100, Landbruks- og matdepartementet (LMD). Med hensyn på ressursbruk knyttet til økologisk forvaltning, oppgir LMD den til ca. 2 årsverk og 2 mill. kr. årlig. I følge budsjettproposisjonen var det samlet utført 159 årsverk i LMD i 2010.

2.3.2 Kommunal landbruksforvaltning

Landbruksforvaltningen i kommunene rammefinansieres over Kommunal- og regionaldepartementet budsjett (KRD) og det er opp til kommunene å prioritere midlene mellom sektorer, bl.a. til landbrukssektoren. Det er ikke en sentral oversikt over ressursbruken i den kommunale landbruksforvaltningen. Med unntak for prosjektet «Økoløft» nedenfor, er det dermed ikke mulig å gi noe anslag for det kommunale bidraget til økologisk landbruk.

Prosjekt Økoløft

Kommunal- og regionaldepartementet og Landbruks- og matdepartementet (LMD) etablerte det toårige samarbeidsprosjektet «Økoløft i kommuner» i 2008 og 2009. Den økonomiske rammen var på 20 mill. kr totalt i perioden (5+5 mill. kr hvert år fra KRD og LMD). Statens landbruksforvaltning (SLF) hadde ansvar for gjennomføringen av prosjektet. Bakgrunnen for prosjektet var målsettingene i Soria Moria-erklæringen hvor Regjeringen har satt som mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020.

Midlene gikk til prosjekter i kommunal regi. I alt 52 kommuner ble utpekt som foregangskommuner. Det var forutsatt at kommunenes egenandel inkl. egeninnsats skulle være på minimum 50 prosent. Endelig regnskap er ikke klart ennå men SLF opplyser om at tilskuddsmidlene ikke er fullt utnyttet. Samlet ressursbruk på prosjektet vil dermed være noe i underkant av 40 mill. kr i løpet av to-årsperioden. LMDs andel finansieres over ordningen med «Utviklingstiltak innen økologisk landbruk» forvaltet av SLF, jf. kap. 2.3.4. Etter disse forutsetningene vil kommunenes ressursbruk ved egne midler og arbeidskraft tilsvare i underkant av 20 mill. kr i løpet av to-årsperioden. For 2009 anslås 9 mill. kr. Bidraget fra KRD vil være i underkant av 10 mill. kr.

2.3.3 Fylkesmannens landbruksavdeling

Fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) er en del av Fylkesmannen (Fylkesmanns-embetet). Fylkesmannen er statens representant i fylket og har ansvaret for å følge opp vedtak, mål og retningslinjer fra Storting og regjering.

På fylkesplan er det for tiden særskilte satsinger for å fremme økologisk landbruk og omsetning. Dette gjelder «Økologiske foregangsfylker» og «Økologisk (regionale) handlingsplaner». I tillegg forvalter FMLA'ene de fylkesvise BU-midlene.

Økologiske foregangsfylker

Ordningen med økologiske foregangsfylker startet i 2010 og er et ledd i regjeringens målsetting om at 15 prosent av produksjonen og forbruket av mat skal være økologisk i 2020. Strategier og tiltak for å nå denne målsettingen går fram av en egen handlingsplan «Øko-

nomisk, agronomisk – økologisk!». Fylkene som er med er Østfold, Oslo og Akershus, Buskerud, Vestfold, Hordaland, Sogn og Fjordane, Sør- og Nord-Trøndelag.. Det er ikke krav om egenandel fra fylkene bortsett fra at det settes av ressurser til oppfølging. Tiltaket finansieres over ordningen med Tilskudd til utviklingstiltak (LUF), 6,0 mill. kr i 2010 og kommer med i beløpet i tab. 2.1, kap. 2.3.4.

Regionale handlingsplaner

Etter oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet er det utarbeidet regionale handlingsplaner for oppfølging av Regjeringens målsetting om at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020.

Handlingsplanene utarbeides av det enkelte fylke. Mål og strategier i de regionale handlingsplanene skal understøtte og koordineres med arbeid som skjer på grunnlag av nasjonal handlingsplan for økologisk landbruk og produksjon. I 2009 og 2010 er det innvilget 7 mill. kr via Tilskudd til utviklingstiltak (forvaltet av SLF). Det er ikke krav om egenandel fra fylkene bortsett fra at det settes av ressurser til oppfølging. Tiltaket finansieres over ordningen med Tilskudd til utviklingstiltak (LUF) og kommer med i beløpet i tab. 2.1, kap. 2.3.4.

BU-midler på fylkesplan

Søknader om fylkesvise BU-midler behandles på fylkesplan. De enkelte fylkene har strategiplaner hvor LMDs årlige «Rundskriv næringsutvikling» ligger til grunn. I rundskrivet sies det at økologisk produksjon skal prioriteres ved bruk av BU-midler, se også kapittel 2.8, Innovasjon Norge. Fylkesvise BU-midler går fram av kapittel 2.8.

FMLA'enes ressursbruk

Utover prosjektmidlene på de økologiske satsingene (foregangsfylker og regionale handlingsplaner) samt fylkesvise BU-midler, bidrar FMLA'ene med noe egenfinansiert ressursbruk på det økologiske feltet via egne midler og arbeidsinnsats. Ressursbruken kan variere fylkene imellom. For de fylkene en har hatt kontakt med ligger nivået på mellom 0,5 og 1 årsverk. Det anslås at 0,75 årsverk kan gi et rimelig nivå på den egenfinansierte ressursbruken.

FMLA'ene inngår i fylkesmannsembetene men ressursbruken er ikke skilt på område. Fylkesmannsembetene er finansiert over Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets (FAD) budsjett, kapittel 1510. I Budsjettproposisjonen fra FAD (Prop. 1 S (2011–2012) viser en utgift til fylkesmannsembetene i 2009 og 2010 på hhv. 1 547,3 og 1 522,6 mill. kr. I proposisjonen oppgis et tall på 2 229 årsverk knyttet til fylkesmannsembetene. Dette tallet gjelder 2011 men det antas at det er relativt dekkende også for 2009 og 2010. Dette innebærer en kostnad på i underkant av 700 000 kr per årsverk. I Prop. 1S (2010–2011) for Landbruks- og matdepartementet oppgis det at antall årsverk knyttet til FMLA'ene i 2010 var på 336,4. Tilsvarende for 2011 er 332,9 årsverk. Når et årsverkstall på 335 legges til grunn for 2009 og 2010 vil det si at kostnaden til FMLA'ene var på i størrelsesorden 235 mill. kr disse årene. Andelen økologisk relatert ressursbruk anslås til 13 årsverk. Dette utgjør ca. 9 mill. kr årlig.

2.3.4 Statens landbruksforvaltning

Statens landbruksforvaltning (SLF) tar hånd om direktorats- og forvaltningsoppgaver for Landbruks- og matdepartementet (LMD). Forvaltning av ordninger rettet mot økologisk landbruk samt generelle ordninger som økologisk landbruk omfattes av, inngår i forvaltningen.

Ordninger forvaltet av SLF

Tilskudd til økologisk jordbruk

SLF forvalter tilskuddet over jordbruksavtalen som gjelder ekstra økologisk areal- og dyretilskudd samt omleggingstilskudd, LMDs budsjettpost 1150.74.20. Dette er tilskudd som utbetales direkte til produsenter med økologisk drevne bruk og bruk i karens. I 2009 og 2010 var beløpene hhv. 105,3 og 115,7 mill. kr.

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

SLF forvalter ordningen med tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk under LUF, Jordbruksavtalens budsjettpost 1150.50.11. Ordningen skal fremme økologisk landbruk og omsetning av økologiske varer med utgangspunkt i regjeringens målsetting for økologisk landbruk. Tabell 2.1 nedenfor gir oversikt over innvilgninger til utviklingstiltak innen økologisk landbruk i 2009 og 2010 fordelt på delordninger. I vedlegg 1 er det en oversikt over innvilgede enkeltprosjekt for de samme årene.

Tabell 2.1 Innvilgninger under Utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Mill. kr.

Delordning	2009	2010
Veiledningsprosjekt rettet mot primærprodusenten	14,3	14,0
Nasjonale pilotprosjekter	1,8	2,1
Markedsprosjekter	10,5	9,3
Helkjedeprosjekter	4,4	1,0
Foregangsfylker	0	6,0
Regionale handlingsplaner	7,0	7,0
Økoløft ¹	9,8	0,2
Sum ¹	46,7	39,4

¹⁾ Inkl. 5 mill. kr fra KRD

Kilde: SLF

Forskningsmidler over jordbruksavtalen og forskningsavgift på landbruksprodukter

SLF forvalter ordningene med forskningsmidler over jordbruksavtalen (JA) samt forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL). Midler fra disse ordningene kommer fram i kapittel 3.7 om forskning.

Miljøtilskudd

SLF forvalter en rekke miljøtilskudd gjennom ordningene med Regionale miljøtilskudd (RMP), Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og andre miljøtilskudd. Andre miljøtilskudd omfatter ordningene Utvalgte kulturlandskap, Verdensarv, Beitearealer for gås, Organisert beitebruk og Nasjonalt beiteprosjekt.

SLF angir at det er vanskelig å se at det vil være noen store forskjeller mellom konvensjonelle bruk og økologiske bruk mht. å utnytte disse ordningene, men at det nok kan variere mellom delordninger, eks. de husdyr- og beiterelaterte ordningene. På den annen side er noen av delordningene under RMP ikke gjort gjeldende for økologisk, som f.eks. ugrasharving. Det anføres videre at mye av midlene i RMP (opp mot 50 %) går til jordarbeidingstiltak. For disse kan økologiske bruk utnytte en mindre andel fordi de er avhengig av jordarbeidingstiltak i ugraskampen.

Både SMIL og RMP skal ivareta miljøhensyn. Det søkes målretting av midlene mot de viktigste miljøutfordringene og gjennomføring av de mest kostnadseffektive tiltakene. Dette gjelder uavhengig av om det er økologisk eller konvensjonelt drevne bruk.

Datamaterialet for disse ordningene ligger ikke uten videre til rette for å fordele etter driftsmåte (økologisk/konvensjonelt). Av denne grunn, samt at det sannsynligvis er små skiller etter driftsmåte i disse ordningene, er det ikke foretatt noen særskilt gjennomgang av disse.

Ressursbruk i SLF

SLF oppgir ca. 4,5 årsverk i administrative ressurser rettet mot de økologiske satsingene samt markedsovervåking. Regnskapet for SLF for kapittel 1143 under LMDs budsjett, viser driftsutgifter 2009 og 2010 på 182,4 og 172,4 mill. kr. Antall årsverk i SLF går fram av LMDs budsjettproposisjoner. Prop. 1 S (2010–2011) for LMD viser et årsverkstall for 2010 på 186. Samme tall legges til grunn for 2009. Forholdsmessig beregnet gir dette en ressursbruk på det økologiske feltet på 4–4,5 mill. kr.

I prinsippet vil administrative kostnader på det økologiske feltet også omfatte forvaltning av tilskudd som tilfaller økologiske drevne bruk på lik linje med konvensjonelle, f.eks. søknad om produksjonstillegg. Tas dette med vil ressursbruken være noe høyere, det anslås 5 mill. kr i samlet ressursbruk.

2.4 Tilsyn

Tilsyn innen matsikkerhet, helse og velferd i produksjonskjeden til forbruker er organisert i Mattilsynet.

2.4.1 Mattilsynet

Mattilsynet har hovedansvaret med å føre tilsyn med regelverk om matsikkerhet, plante-, fiske- og landdyrhelse, velferd hos fisk og landdyr og helse, kvalitet og forbrukerhensyn i hele matproduksjonskjeden.

Mattilsynet kjøper tjenester fra DEBIO når det gjelder tilsyn innen økologisk produksjon og omsetning. Mattilsynets eget engasjement på økologiområdet gjelder oppfølging av regelverk og som sekretariat for regelverksutvalget. Regelverksutvalget har et budsjett på 250 000 kr. Dette er finansiert av SLF (utviklingsmidler) og kommer dermed inn i tallgrunnlaget fra SLF, jf. kapittel 2.3.4.

2.4.2 Debio

Debios formål er å trygge og fremme økologisk og bærekraftig produksjon, omsetning og forbruk. DEBIO er finansiert av og med visse unntak delegert tilsynet for produksjon, lagring, import og omsetning av økologisk landbruksprodukter og næringsmidler av Mattilsynet.

Debios regnskaper for 2009 og 2010 viser en omsetning på hhv. 30,8 og 31,4 mill. kr. Av dette er budsjettmidler,- betaling for tjenester, fra Mattilsynet på 18,5 og 19,8 mill. kr, mens gebyrinntekter er på 9,8 og 9,6 mill. kr. Tilskudd fra SLF-utviklingstiltak var 0,5 og 0,7 mill. kr og øvrige inntekter 2,1 og 1,2 mill. kr. Posten «øvrige inntekter» kan være relatert til annet enn økologisk virksomhet. SLF-tilskudd trekkes ut siden disse inntektsføres under SLFs tilskudd til utviklingstiltak. Debio utgiftsføres dermed med utbetalingene fra Mattilsynet på 18,5 og 19,8 mill. kr.

Det ble utført ca. 40 årsverk i Debio i både 2009 og 2010.

2.5 Undervisning–utdanning

For dette virksomhetsområdet er det sett på økologisk relatert undervisning i naturbruksskolene, høyskoler og UMB (Universitetet for miljø og biovitenskap).

2.5.1 Naturbruksskoler

Naturbruksskoler er et utdanningsprogram innen den 3-årige videregående allmennutdanningen. Som en del av det videregående skolesystemet finansieres naturbruksskolene av fylkeskommunale midler. Ifølge Naturbruksskolenes forening er det per i dag ca. 70 «grønne og blå» naturbruksskoler, dvs. tidligere tradisjonelle landbruksskoler og skoler innen fiskeri-, fangst og akvakultur. Av disse er 33 tidligere landbruks-/jordbruksskoler. Elevtallet på tidligere landbruksskoler utgjør ca. 90 prosent av samlet elevtall for naturbruksskolene. Omfanget av undervisning i økologisk landbruk er vanskelig å si noe sikkert om siden dette inngår som en integrert del, men i varierende omfang mellom skoler. Valgfritt kurs innen økologisk landbruk kan velges på 3-trinn på noen skoler.

Sogn jord- og hagebruksskule,- landslinje for økologisk landbruk, er den eneste naturbruksskolen som kun er økologisk drevet og har økologisk rettet undervisning.

Ifølge SSBs oppgaver fra KOSTRA-systemet (Kommune- stat rapportering), er totalbeløpet brukt på undervisningsdelen i naturbruksskolene på 454,6 mill. kr i 2010. Dette gjelder de offentlige naturbruksskolene. Det er nær 3 000 elever på de offentlige naturbruksskolene. Det gir en kostnad (brutto driftsutgift) per elev i 2010 på ca. 155 000 kr. Tilsvarende på allmenn studieretning samme år var på 54 000 kr. Kostnaden per elev på naturbruksskolene var dermed ca. 100 000 kr høyere. Med utgangspunkt i disse tallene, samt elevtallet, er totalkostnaden for den landbruksrettede undervisningen er på nær 300 mill. kr. En del av dette gjelder naturbruksskoler som ikke skal regnes med i den landbruksfaglige delen, eks. fiskeri og akvakultur. Sogn jord- og hagebruksskule hadde tilskudd på samlet 8,5 mill. kr i 2009 og 9,2 i 2010 fra Kunnskapsdepartementet (KD) og Sogn og Fjordane fylkeskommune.

Det er ikke noen oversikt over ressursbruken innen naturbruksskolene knyttet til økologisk rettet undervisning. Forholdsmessig fordeling kan være en tilnærming, men er usikkert pga. ressursbruken ikke nødvendigvis er relativt fordelt. En fordeling på dette grunnlaget kan likevel gi et øvre «tak» for ressursbruken. Fordelingsgrunnlaget avhenger av hvilke parametre en ser på. Andelen økologiske produsenter i 2010 var eks. 6,1 prosent, mens økologisk drevet areal var 4,7 prosent. Ser en på husdyrtallet var andelen storfe 3,1 prosent, melkekyr 3,6 prosent, sau/lam 4,6 prosent, slaktegris 0,2 prosent og høner 3,8 prosent. For produksjonen var denne 3,1 prosent for melk, 0,9 prosent for kjøtt og 4,4 prosent for egg. For korn var den 1 prosent. Det er dermed relativt stor forskjell på omfanget av innsatsfaktorene areal og husdyr samt produksjon. Dersom antall dyr og produksjon legges til grunn, kan 3 prosent være et snitt. Dette gir et beløp på en del under 10 mill. kr.

Tilskuddet til økologisk landslinje på Sogn jord- og hagebruksskule kommer i tillegg. Totalsummen for økologisk rettet undervisning på naturbruksskolene settes anslagsvis til 16 mill. kr i 2009 og 17 mill. kr for 2010.

2.5.2 Høyskoler

Innen høyskolesystemet har Høgskolen i Hedmark innrettet studietilbud mot økologisk landbruk innen avdelingen landbruks- og naturfag, skog og utmarksfag. Avdelingen har ca. 250 studenter og 43 ansatte. Jordbruksfagene oppgis til et omfang på ca. 8 ansatte med en total kostnad på 7,6 mill. kr. Av dette oppgis den økologiske delen til ca. 0,8

mill. kr og 1,5 årsverk. Høgskolen er finansiert av bevilgninger fra Kunnskapsdepartementet (KD).

2.5.3 Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB)

Av instituttene på UMB oppgis det at det kun er Institutt for plante- og miljøvitenskap (IPM) som har noe vesentlig ressursbruk på undervisning i økologisk landbruk, i sum 2,8 mill. kr i 2010. Det oppgis så godt som samme omfang også for 2009. Noe forskningsrelatert virksomhet inngår i beløpet. Det vesentligste av finansieringen er fra Kunnskapsdepartementet (KD), men også gjennom noen få eksternt finansierte prosjekter (0,5 mill. kr). For disse er Norges forskningsråd (NFR) hovedbidragsyter.

UMB inngår i datagrunnlaget for NIFUs undersøkelse om landbruks- og matrelatert FoU, jf. kap. 2.7. Forskningsdelen av oppgavene en har mottatt her trekkes dermed ut. Det utgjør anslagsvis 0,5 mill. kr.

2.6 Rådgivning

For rådgivning innen økologisk landbruk legges oppgaver fra Norsk Landbruksrådgiving (NLR) til grunn.

2.6.1 Norsk landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) utvikler kunnskap og tilbyr rådgiving gjennom 41 rådgivingsenheter med 270 ansatte og 26 000 medlemmer over hele landet. Norsk Landbruksrådgiving er bindeledd mellom forskningen og landbruket, og utvikler og etterprøver kunnskap gjennom lokale forsøk. Årlig utføres nærmere 800 feltforsøk hos medlemmene. Denne kunnskapen er grunnlag for rådgiving i planteproduksjon, teknikk, næringsutvikling, driftsøkonomi og miljøtiltak.

NLR finansieres direkte via LMDs budsjettpost 1150.77.13. Ellers er det prosjektinntekter, medlemskontingenter, salg av tjenester og godtgjørelser for forsøk ol. LMDs tilskudd var på 38,9 og 46,4 mill. kr i 2009 og 2010, mens NLRs totalutgifter var på hhv. 161,1 og 176,7 mill. kr.

Rådgivning innen økologisk landbruk er en integrert del av rådgivningen. Det er ikke eksakte tall over ressursbruken knyttet til dette, men det oppgis at ca. 40 ansatte i sterkt varierende grad, fra heltids til kun marginal del, har dette som en del av sin virksomhet. Antall årsverk innen det økologiske feltet disse representerer er ikke kjent, men det antydes at et antall på ca. 20 kan gi uttrykk for et minsteomfang.

Som et særskilt tilbud yter Norsk Landbruksrådgiving veiledning til bønder som ønsker å legge om til økologisk drift. Dette er midler som bevilges over jordbruksavtalen finansiert gjennom SLFs utviklingstiltaksmidler. Veiledningen oppgis til ca. 5 mill. kr, en sum som er relativt stabil per år. Av dette er 4 mill. finansiert over jordbruksavtalen mens ca. 1 mill. kr finansieres av NLRs egne budsjetter. Det oppgis at ca. 8 årsverk er knyttet til slik veiledning. Disse 8 vil inngå i det totale årsverkstallet knyttet til økologisk rådgivning.

Totalt antall utførte årsverk i 2010 oppgis av NLR til 205. Dersom antall årsverk innen økologisk virksomhet settes til 20, vil det si at ca. 10 prosent av totalutgiftene er rettet mot økologisk landbruk. Brukes forholdstallet vil ca. 16 mill. kr i 2009 og 17–18 mill. kr i 2010 kunne regnes til den økologiske delen. Av disse beløpene skal det trekkes ifra 4 mill. kr som føres under SLFs utviklingstiltaksmidler, jf. kapittel 2.3.4. Dette gir 12 mill. kr i 2009 og 13–14 mill. kr i 2010 i rest på den økologiske delen av virksomheten.

NLR inngår i datagrunnlaget for NIFU's undersøkelse om landbruks- og matrelatert FoU, sist for året 2009. I undersøkelsen oppga NLR 70 prosent som FoU-relatert virk-

somhet. FoU-virksomhet kommer dermed til uttrykk under kapittel 2.7 om forskning. Det er dermed den resterende delen, 30 prosent, som kan føres som kostnad til rådgivning rettet mot økologisk sektor. Dette innebærer en kostnad på rundt 4 mill. kr. LMDs tilskudd utgjør ca. 25 prosent av NLRs totale utgifter. Dette gir en offentlig andel på anslagsmessig 1 mill. kr.

2.7 Forskning

For ressursbruken av forskning rettet mot økologiske problemstillinger, er en undersøkelse fra NIFU (Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) om utgifter til landbruks- og matrelatert FoU lagt til grunn.

2.7.1 Økologisk rettet landbruks- og matrelatert FoU

NIFU-undersøkelsen omfatter alle de tre FoU-utførende sektorene, dvs. institutter, universiteter og høyskoler (UoH) og næringslivet. I vedlegg 2 er enhetene som inngår i institutt- og UoH-sektoren gjengitt. FoU-utgifter og personale er benyttet for å belyse innsatsfaktorer til landbruks- og matrelatert FoU. Siste rapport var publisert i 2011 basert på tall for 2009. Kartleggingen er en oppfølging av tilsvarende kartlegging som ble gjennomført for 2007. Kartleggingen er basert på datainnsamling fra de FoU-utførende enhetene gjennom spørreskjemaer.

I kartleggingen er FoU innenfor landbruks- og matområdet avgrenset til forskning og utvikling og ny anvendelse av kunnskap om produksjon, foredling, salg og markedsføring med utgangspunkt i gårdens og bygdens ressurser. FoU relatert til landbruket og matproduksjon er inkludert, herunder også dyrehold, dyrehelse, dyresykdommer, human matheelse, kosthold og ernæring.

I kartleggingen etterspørres hvor stor andel av den totale landbruks- og matrelaterte FoU-virksomheten som kan karakteriseres som økologisk.

Totale utgifter til landbruks- og matrelatert FoU i Norge utgjorde nesten 1,7 mrd. kr i 2009. Dette var en økning på i underkant av 200 mill. kr, eller i overkant av 13 prosent siden 2007. Landbruks- og matrelatert FoU utgjorde dermed fire prosent av Norges samlede FoU-utgifter i 2009, samme andel som i 2007. Forskningsinstituttene i instituttsektoren stod for halvparten av FoU-virksomheten på dette området, mens bedriftene i næringslivet stod for 30 prosent og universiteter og høyskoler for de resterende 20 prosent.

Når det gjelder finansiering viser rapporten at offentlige kilder finansierte litt mer enn halvparten (54 %) av landbruks- og matrelatert FoU i 2009. To år tidligere var andelen to prosentpoeng høyere. Til sammenligning utgjorde offentlig finansiering 46 prosent for samlet FoU for de tre sektorene. Næringslivets andel utgjorde en tredjedel, Forskningsrådet en fjerdedel, grunnbevilgning og andre statlige etater, fylker og kommuner en syvendedel hver, mens utlandet og private kilder utgjorde til sammen fem prosent.

Tabell 2.2 viser utgifter til landbruks- og matrelatert FoU etter sektor i 2009. Andelen økologisk er på 9 prosent. Dette var en økning på 1 prosentenheter fra 2007.

Tabell 2.2 Utgifter til landbruks- og matrelatert FoU etter sektor med fordeling på økologisk i 2009

FoU-tema	Totalt, mill. kr	Økologisk, mill. kr (%)
Instituttsektor ¹	843	75 (9)
UoH ¹	341	68 (20)
Næringslivet	502	10 (2)
Totalt	1 686	153 (9)

¹⁾ Enheter innen inst.- og UoH-sektor er gjengitt i vedlegg 2

Kilde: NIFU

Dersom det forutsettes at instituttsektoren og UoH-delen kun er offentlig finansiert mens næringslivets utgifter kun er privat finansiert, er det offentliges engasjement i den økologiske delen av landbruks- og matrelatert FoU på 143 mill. kr, eller 8,5 prosent.

FoU-virksomheten fordelt etter finansieringskilde går fram av tabell 2.3.

Tabell 2.3 Utgifter til landbruks- og matrelatert FoU etter finansieringskilde i 2009. Mill. kr

Finansieringskilde	
Grunnbev. dep. (inst.sektor), basisbev. (UoH-sektor)	255
Dep., fylker, kommuner	257
Norges forskningsråd	393
Sum offentlig finansiering	905
FFL/JA ¹	146
Næringsliv	556
Utlandet	56
Andre inntekter	23
Sum privat finansiering	781
Totalt	1 686
Andel offentlig finansiering	54 %

¹⁾ Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL) og Forskningsmidler over jordbruksavtalen (JA).

Kilde: NIFU

2.7.2 Landbruks- og matrelatert FoU-beløp for 2010

NIFUs undersøkelse gjelder 2009. Det antas at beløpene til FoU totalt og økologisk andel ikke er svært forskjellig i 2010. Anslagsmessig tas det hensyn til en prisstigning tilsvarende økningen i konsumprisindeksen (KPI). Økningen i 2010 var på 2,5 prosent. For økologisk andel av FoU innebærer det et beløp på 157 mill. kr.

2.7.3 Korreksjoner av NIFU-tall

På grunnlag av oversikt over innvilgede prosjekter via SLFs midler til Utviklingstiltak, jf. vedlegg 1, går det fram at Bioforsk har fått finansiert henholdsvis 2,3 og 3,6 mill. kr av slike midler i 2009 og 2010. Bioforsk inngår i grunnlaget for NIFUs undersøkelse og en legger til grunn at disse midlene er registrert i undersøkelsen. Tilsvarende beløp trekkes derfor ut av NIFUs tall.

NOFIMA inngår også i NIFUs undersøkelse og har også finansiering fra SLFs utviklingsmidler, tilsvarende 1,6 og 1,7 mill. kr hvert år, jf. vedlegg 1. Tilsvarende forutsetninger som for Bioforsk legges til grunn og disse beløpene trekkes derfor ut av NIFUs tall.

Til sammen utgjør disse korreksjonene 3,9 og 5,3 mill. kr. Økologisk andel av FoU-beløpene for 2009 og 2010 reduseres dermed til 149 og 152 mill. kr.

Når det også korrigeres for næringslivets bidrag på 10 mill. kr. jfr. kap. 2.7.1, er det offentlige bidraget på 139 og 142 mill. kr.

2.8 Innovasjon Norge

Innovasjon Norge (IN) skal ifølge årsmeldingen «fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet, og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon, internasjonalisering og profilering». På landbruksområdet forvalter IN ordninger under LUF (Landbrukets Utviklingsfond). LUF er en del av Jordbruksavtalen under Landbruks- og matdepartementet budsjett.

I LMDs årlige «Rundskriv næringsutvikling» sies det at økologisk produksjon skal prioriteres ved bruk av BU-midler. Det kan dermed være av interesse å se i hvilken grad dette slår ut i INs statistikk for innvilgninger.

Innovasjon Norge har gitt oppgaver over totalt innvilgede LUF-tilskudd fordelt på programmer og lån med rentestøtte med fordeling på økologisk (kjennetegn økologisk landbruk) i 2009 og 2010. Kriteriet for «kjennetegn økologisk» i denne statistikken er avhengig av at det i søknaden er blitt krysset av for økologisk produksjon. Dette er ikke alltid tilfelle og oppgavene representerer dermed et minsteomfang.

Tabell 2.4 Totalt innvilgede beløp over LUF-programmer med fordeling på økologisk. Mill. kr

Programmer ¹	2009		2010	
	Totalt	Økologisk	Totalt	Økologisk
VSP- mat	80,5	4,4	57,8	6,4
Fylkesvise BU-midler, tilskudd	438,8	31,7	413,8	23,6
Utviklingsprogram grønt reiseliv	20,8	0	20,7	0,7
Bioenergiprogrammet	35,9	0,1	59,0	0,3
Sentrale BU-midler	16,6	1,2	10,8	0
Inn på tunet			9,0	0
E-sporing			4,0	0
Innlandet 2010	6,0	0	2,8	0
Sum LUF-programmer	598,6	37,4	577,9	31,0
Lånebeløp med rentestøtte	1 000,0	82,0	1 000,0	62,0

¹ LMD b.kap. 1150.50 unntatt Innlandet 2010 (kap. 1149.50)

Kilde: Innovasjon Norge

Prosentvis utgjør LUF-tilskuddene til økologiske formål hhv. 6,3 og 5,4 prosent av LUF-programmene disse to årene. For lån med rentestøtte er tilsvarende 8,2 og 6,2 prosent, dvs. noe høyere nivå enn for innvilgninger over LUF-programmene (tilskuddene).

2.9 Andre

Av andre aktører tas med Oikos og Biologisk-dynamisk forening.

OIKOS

Oikos er en medlemsorganisasjon for alle som har interesse for økologisk jordbruk og økologiske produkter. Sum omsetning (driftsinntekter) var i 2009 og 2010 hhv. 10,3 og 10,8 mill. kr. Av dette ble 2,9 mill. kr begge årene finansiert over Landbruks- og matdepartementets budsjett, kapittel 1138 Støtte til organisasjoner. Prosjektstøtte fra SLF, NORAD, Fylkesmannen og Innovasjon Norge utgjorde vel 3,5 mill. kr i 2010 mens resten er kontingenter og andre inntekter. SLFs, Fylkesmannens og Innovasjon Norges andel av dette, 2,1 mill. kr, trekkes ut siden dette framkommer i oppgavene fra disse institusjonene, jf. kapittel 2.3.3, 2.3.4 og 2.8. Det er dermed 4,3 mill. kr som belastes den offentlige finansieringen av Oikos i 2010. Dersom offentlig finansiering fordeles relativt etter sum omsetning, er beløpet for 2009 på 4,1 mill. kr.

Biologisk-dynamisk forening

Biologisk-dynamisk forening arbeider for å spre kunnskap og interesse for den biologisk-dynamiske jordbruksmetoden, ernærings spørsmål og naturforvaltning i en helhetlig kulturell sammenheng. Foreningen finansieres direkte over Landbruks- og matdepartementets budsjett, kapittel 1138 Støtte til organisasjoner med 175 000 kr. i både 2009 og 2010. Utover dette er det prosjektinntekter fra SLF og KSL Matmerk (LUF-midler). Midler fra SLFs utviklingstiltak inntektsføres under kap. 2.3.4. Prosjektstøtte fra KSL Matmerk var på 75 000 kr i 2009 og 2010. Det offentlige bidraget til Biologisk-dynamisk forening i denne sammenheng, er dermed på 250 000 kr. hvert av årene 2009 og 2010.

2.10 Prisnedskrivningstilskudd økologisk korn

Økologisk produsert korn omfattes av høyere satser for prisnedskrivningstilskudd. Satser for tilskuddet går fram av kap. 3.5. I kap. 3.5.1 er verdien av høyere satser beregnet til henh. 6,0 og 6,2 mill. kr. i 2009 og 2010. Tilskuddet finansieres over jordbruksavtalen, Landbruks- og matdepartementets budsjettpost 1150.73.19.

3 Næringslivets merpriser og merkostnader

Kapitlet omfatter økologisk produksjon og omsetning av de viktigste husdyrproduktene samt korn. Økologisk produserte varer er ikke omfattet av jordbruksavtalens prisreguleringer med unntak av prisnedskrivningstilskudd på korn. Ev. pristillegg på økologisk produserte varer settes av de enkelte markedsaktørene, eks. TINE, Nortura, Felleskjøpet Agri (FKA). SLF har produksjonsstatistikk for de viktigste økologiske husdyrproduktene og korn mens dette mangler for potet- og grøntsektoren. Når det gjelder pristillegg har SLF samt TINE, Nortura og FKA oversikt. En sentral oversikt mangler imidlertid for potet- og grøntsektoren der pristillegg også vil variere mellom mottakere og varianter. Det er dermed vanskelig å gi noen god oversikt over økologisk produserte mengder og pris på grøntsektoren.

3.1 Melk

Det er kun TINE som mottar økologisk produsert melk. Totalt ble det innveid 38,9 mill. liter økologisk produsert melk i 2009 og 45,6 mill. liter i 2010. Dette representerte hhv. 2,6 og 3,1 prosent av totalt innveid melk. Av dette ble hhv. 18,4 og 17,5 mill. liter omsatt som økologisk, altså mindre enn halvparten.

Ifølge SLF var pristillegget for økologisk produsert melk på hhv. 80 og 75 øre/liter disse to årene.

TINE oppgir at merprisen ved salg av økologisk melk dekker merprisen til produsent. Økologisk produsert melk innebærer imidlertid et tap ved at en mindre andel av den økologisk produserte melken ikke omsettes med økologisk merpris. Dernest er det kostnader i omsetningsleddet (meieriene) knyttet til særskilte produksjons-, distribusjons- og administrasjonskostnader. Det er ikke mottatt oppgaver over hva dette innebærer i ekstra kostnader.

3.2 Kjøtt og egg

Tabell 3.1 gir tall for produserte og omsatte mengder av økologisk kjøtt og egg i 2009 og 2010.

Tabell 3.1 Produserte og omsatte mengder av økologisk kjøtt og egg

	2009		2010	
	Tonn	% av total	Tonn	% av total
Storfe				
Produsert	1 245	1,5	1 113	1,3
Solgt	366	0,4	456	0,5
Sau/lam				
Produsert	550	2,3	566	2,4
Solgt	174	0,7	153	0,6
Svinekjøtt				
Produsert	355	0,3	398	0,3
Solgt	116	0,1	118	0,1
Egg				
Produsert	2 440	4,5	2 414	4,4
Solgt	1 271	2,4	1 281	2,3

Kilde: Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken (BFJ)

For økologisk kjøtt og egg er det kun innhentet prisoppgaver fra Nortura. Følgende pristillegg er oppgitt for 2010.

Tabell 3.2 Pristillegg for økologisk produsert kjøtt og egg i 2010. Kr/kg

Storfe og kalv ¹	3,87
Småfe, sau/lam	2,50
Svin	10,50
Kylling	15,60
Egg	9,50

¹ Gj.snitt av 2 kr/kg pristillegg for storfe og 5 kr/kg for ungoose/kvige

Kilde: Nortura

Økologisk produsert kjøtt innebærer et tap ved at en del av økologisk produserte kjøttet ikke omsettes med økologisk merpris. Nortura opplyser videre at merprisen i markedet for mange produkter ikke dekker merkostnader i verdikjeden slik situasjonen er i dag. Dvs. ekstra kostnader knyttet til produksjon-, distribusjon og administrasjon som den økologiske varestrømmen i verdikjeden innebærer. Det er ikke mottatt oppgaver over hva dette innebærer i ekstra kostnader.

3.3 Verdi av økologiske husdyrprodukter

I Tabell 3.3 er førstehandsverdien av økologisk produserte husdyrprodukter for 2009 og 2010 beregnet med priser for henholdsvis konvensjonelle og økologiske husdyrprodukter. Priser for konvensjonelle produkter er hentet fra Totalkalkylen for jordbruket. Øko-

logisk pris er Totalkalkylens pris tillagt pristillegg for økologisk vare oppgitt av SLF og Nortura. Totalkalkylens pris omfatter både konvensjonelt og økologisk produserte produkter. Andelen økologisk produsert er imidlertid såpass lav at virkningen er marginal på gjennomsnittsprisen.

Tabell 3.3 Priser og førstehåndsverdi av økologisk produserte husdyrprodukter¹

	2009	2010
Storfe		
Pris, konv. Kr/kg	39,76	40,19
Pris, økol. Kr/kg	43,63	44,06
Verdi konv. Mill. kr.	49,5	44,7
Verdi økol. Mill. kr	54,3	49,1
Sau/lam		
Pris, konv. Kr/kg	36,76	37,7
Pris, økol. Kr/kg	39,26	40,2
Verdi konv. Mill. kr.	20,2	21,3
Verdi økol. Mill. kr	21,6	22,8
Svinekjøtt		
Pris, konv. Kr/kg	23,47	24,16
Pris, økol. Kr/kg	33,97	34,66
Verdi konv. Mill. kr.	8,3	9,6
Verdi økol. Mill. kr	12,1	13,8
Egg		
Pris, konv. Kr/kg	13,51	13,85
Pris, økol. Kr/kg	23,01	23,35
Verdi konv. Mill. kr.	33,0	33,4
Verdi økol. Mill. kr	56,1	56,4
Melk		
Pris, konv. Kr/liter	4,24	4,46
Pris, økol. Kr/liter	5,04	5,21
Verdi konv. Mill. kr.	164,9	203,4
Verdi økol. Mill. kr	196,1	237,6
Samlet verdi konv. Mill. kr.	276,0	312,5
Samlet verdi økol. Mill. kr.	340,2	379,5

¹ Pris for konv. vare er hentet fra Totalkalkylen for jordbruket. Pristillegg økologisk vare er hentet fra TINE og Nortura

Det opplyses om at sammenliknbar totalverdi ifølge Totalkalkylen for jordbruket var på 14,3 mrd. kr i 2009 og 14,9 mrd. kr i 2010. I disse totaltallene inngår også verdien av økologisk produserte varer.

3.4 Produsent- og salgsverdi av økologiske husdyrprodukter

Manglende omsetning av økologisk produsert kjøtt, egg og melk innebærer et tap ved at det ikke oppnås økologisk merpris for hele kvantumet. I Tabell 3.4 er dette tapet, på produsentnivå, målt som differansen mellom produksjonsverdi og salgsverdi av økologiske husdyrprodukter. Salgsverdien er summen av økologisk og konvensjonelt omsatte økologiske produkter.

Tabell 3.4 gjengir først salgsverdien av økologiske produkter omsatt både økologisk og konvensjonelt målt ved produsentpris. Dernest er differansen mellom produksjonsverdien og omsetningsverdien gjengitt på basis av samme priser.

Tabell 3.4 Salgsverdi husdyrøkologiske produkter samt differanse produksjons-/salgsverdi. Mill. kr

	2009	2010
<u>Økologiske omsatt økologisk</u>		
Storfe	16,0	20,1
Sau/lam	6,8	6,2
Gris	3,9	4,1
Egg	29,2	29,9
Melk	92,7	91,2
Sum	148,7	151,4
<u>Økologiske omsatt konvensjonelt</u>		
Storfe	34,9	26,4
Sau/lam	13,8	15,6
Gris	5,6	6,8
Egg	15,8	15,7
Melk	86,9	125,3
Sum	157,1	189,8
<u>Differanseberegning</u>		
Produsentverdi	340,2	379,5
Salgsverdi	305,8	341,2
Differanse	34,4	38,4

3.5 Økologisk korn

Mengdene av økologisk produsert korn levert mølle var på henholdsvis 10 203 og 10 599 tonn i 2009 og 2010, eller ca. 1 prosent av totalt kornkvantum, ifølge Resultatkontrollen (BFJ). Det er viktig å være oppmerksom på at det er vanligere å få eget produsert korn i økologisk enn i konvensjonelt husdyrhold. Selve produksjonen vil dermed være en del høyere enn hva de registrerte tallene ovenfor viser.

Priser på korn ifølge Totalkalkylen for jordbruket samt pristillegg på økologisk korn går fram av

Tabell 3.55. Prisstøtten, dvs. prisnedskrivningstilskuddene for konvensjonelt og økologisk produsert korn, fram av Tabell 3.6.

Tabell 3.5 Priser på korn, erter og oljefrø samt pristillegg på økologisk. Øre/kg

	2009		2010	
	Konvensjonelt ¹	Pristill. økol.	Konvensjonelt ¹	Pristill. økol.
Hvete	230	80	231	80
Rug	207	80	211	80
Bygg	212	95	208	95
Havre	196	80	188	80
Erter	280	80	278	80
Oljefrø	477	80	468	80

¹⁾ Pris fra Totalkalkylen for jordbruket

Kilde: SLF

Tabell 3.6 Prisnedskrivningstilskudd på konvensjonelt og økologisk korn for avtaleårene 2009/10 og 2010/11. Øre/kg

Vare	Konvensjonelt	Økologisk
Hvete, spelt, rug, rughvete, bygg, havre	30,8	90,0
Oljefrø, lupiner, åkerbønner	169,0	260,0
Fôrerter	72,0	120,0

Kilde: SLF

3.5.1 Verdi og prisstøtte økologisk korn

I tabell 3.7 er førstehandsverdien av økologisk produsert korn beregnet ut fra SLFs tall for innkjøpt økologisk korn fordelt på kornart samt pris for hhv. konvensjonelt og økologisk produsert korn fra

Tabell 3.5. Videre er verdien av prisstøtten,- differansen i prisnedskrivningstilskudd mellom konvensjonelt og økologisk korn i Tabell 3.6, beregnet.

Tabell 3.7 Førstehandsverdi og prisnedskrivningstilskudd for økologisk korn. Mill. kr

	2009	2010
Verdi ved konv. Pris	21,2	21,6
Verdi ved økol. Pris	29,9	30,5
Verdi prisnedskrivningstilskudd økologisk	6,0	6,2

Totalverdien av korn var ifølge Totalkalkylen for jordbruket på 2 189 mill. kr i 2009 og 2 455 mill. kr i 2010. I dette tallet inngår også den økologisk produserte delen.

FKA opplyser om at det er en liten andel innkjøpt økologisk korn som ikke benyttes i produksjonen eller omsettes i markedet som økologisk korn.

3.5.2 Økologisk kraftfôr

Ifølge SLFs rapport «Produksjon og omsetning av økologisk landbruksvarer» for 1. halvår 2011, ble det solgt 27 547 tonn økologisk kraftfôr i salgsåret 2009/10 og 29 532 tonn i 2010/11. Prisen på økologisk kraftfôr er 35–40 prosent høyere enn for konvensjonelt. Gjennomsnittsprisen for kraftfôr i Totalkalkylen var 3,29 kr/kg i 2010. En pris på 4,50 innebærer et pristillegg på nær 37 prosent. Med 2010-års priser og omsatt mengde i 2009/10, gir det en førstehandsverdi på 133 mill. kr. Beregnet med pris for konvensjonell vare gir det en verdi på 97 mill. kr.

FKA opplyser om at omsetningen av økologisk kraftfôr dekker råvare- og salgskostnader men ikke andre kostnader som IT, økonomi og fordelte stabskostnader og avsetninger til framtidige investeringer og kapitalforretning. Distribusjonskostnader av økologisk kraftfôr dekkes i mindre grad enn for konvensjonelt.

4 Samlet oversikt

I tabell 4.1 er den offentlige støtten knyttet til økologisk landbruk gjengitt. For gjennomgang av beløpene vises det til de enkelte kapitlene.

Tabell 4.1 Støtte til økologisk landbruk. Mill. kr

	2009	2010
Produsentrettet støtte		
Tilskudd til økologisk landbruk	105,3	115,7
Prisnedskr.tilsk. økologisk korn	6,0	6,2
Utviklingstiltak økol. landbruk (SLF forv.)	46,7	39,4
Innovasjon Norge (tilsk. LUF)	37,4	31,0
Forvaltning		
LMD	2,0	2,0
FMLA	9,0	9,0
Kommuner (Økoløft)	9,0	0,0
SLF	5,0	5,0
Tilsyn		
Debio	18,5	19,8
Undervisning-utdanning		
Naturbruksskoler	16,0	17,0
Høgskoler	0,8	0,8
UMB	2,3	2,3
Rådgivning		
NLR	1,0	1,0
Forskning	139,0	142,0
Andre		
Oikos	4,1	4,3
Biologisk-dynamisk forening	0,3	0,3
Sum	402,4	395,8

Førstehandsverdi av økologisk produserte varer samt differanse ved ikke omsatte økologiske produkter til merpris er gjengitt i tabell 4.2.

Tabell 4.2 Førstehandsverdi økol.prod. varer samt verdidifferanse ved manglende mengde omsatt økologiske husdyrprodukter. Mill. kr.

	2009	2010
Økologiske husdyrprodukter		
Ved konv. Pris	276,0	312,5
Ved økol. Pris	340,2	379,5
Økologisk korn		
Ved konv. Pris	21,2	21,6
Ved økol. Pris	29,9	30,5
Samlet verdi økol. husd.prod. og korn		
Ved konv. Pris	297,2	334,1
Ved økol. Pris	370,1	410,0
Verdidifferanse ved manglende omsatt økol. Husdyrprodukter	34,4	38,4

Ut fra tabellen over utgjør samlet, potensiell merpris til produsent av økologiske produkter nær 76 mill. kr i 2010. Det tilsvarer 18,5 prosent av førstehandsverdien som økologisk.

Verdien av den manglende omsetningen av økologiske husdyrprodukter til økologisk merpris er beregnet til 34 og 38 mill. kr i 2009 og 2010 målt på produsentnivå. Utover dette kommer kostnader til produksjon, distribusjon og administrasjon i omsetningsledene som ikke dekkes i dagens situasjon.

Referanser

- Budsjettnemnda for jordbruket (2011). *Totalkalkylen for jordbruket. Jordbrukets totalregnskap for 2009 og 2010. Budsjett for 2011*. Avgitt juni 2011.
- Budsjettnemnda for jordbruket (2011). *Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken*. Avgitt april 2011.
- Debio. Statistikk fra <http://www.debio.no/>. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post.
- Det kongelige Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartement. Prop. 1S (2011–2012).
- Det kongelige Kommunal- og regionaldepartement. Prop. 1S (2011–2012).
- Det kongelige landbruks- og matdepartement. Prop. 1S (2010–2011).
- Det kongelige landbruks- og matdepartement. Prop. 1S (2011–2012). Opplysninger pr. e-post
- Felleskjøpet Agri. Opplysninger per e-post
- FMLA. Fylkesmannens landbruksavdeling. Henvendelser til Akershus, Buskerud, Vestfold og Sør-Trøndelag.
- Høgskolen i Hedmark. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post.
- Innovasjon Norge. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post. Mattilsynet. Opplysninger per e-post
- Naturbruksskolenes forening. Oppgaver per e-post
- NILF (2010). *Driftsgranskingar i jord- og skogbruk*. Rekneskapsresultat 2009.
- NIFU Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. *Ressurser til landbruks- og matrelatert FoU i 2009*. Rapport 14/2011.
- NLR Norsk landbruksrådgivning. Opplysninger og regnskapsoppgaver fra <http://www.lr.no/> samt per e-post.
- Nortura. Opplysninger per e-post
- Oikos. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post.
- SLF Statens landbruksforvaltning. Oppgaver per e-post samt statistikk fra <https://www.slf.dep.no/no/>.
- SLF Statens landbruksforvaltning. Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. Rapport for 1. halvår 2011
- Sogn jord- og hagebruksskule. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post.
- SSB. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/>
- TINE. Opplysninger per e-post
- UMB Universitetet for miljø og biovitenskap. Institutt for plante- og miljøvitenskap. Opplysninger og regnskapsoppgaver per e-post.

Vedlegg

Vedlegg 1. Innvilgede prosjekter under Utviklingstiltak innen økologisk landbruk 2009

Prosjektsøker	Prosjektnavn	Tilskudd
Veiledningsprosjekter for primærprodusenter		
Bioforsk Økologisk	Motivasjon for økologisk kornproduksjon	250 000
Buskerud forsøksring	Balansering av korn- og proteinvekstproduksjon	64 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økogrønt 2010	600 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økosau	1 675 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økologiske veiledningsprosjekter i LFR	4 500 000
Norsk bonde- og småbrukarlag	Økt økologisk produksjon	600 000
Norsk Folkemuseum	Omlegging til økologisk produksjon på Bygdø Kongsgård	60 000
Tine Meieriet Sør	Økt produksjon av øko.melk og -kjøtt i Rogaland	300 000
Øko-Gudbrand	Kvalitetsgrønnsaker frå dal- og fjellbygdene	200 000
Norges birøkerlag	Økologisk honningproduksjon	545 000
Veksthusringen	Forprosjekt: Kompetanse-heving og veiledning innen økologisk dyrking av veksthusgrønnsaker og krydder	150 000
Høyskolen i Hedmark	Jordarbeiding og jordarbeidingsutstyr	150 000
Vestoppland forsøksring	Løft for økologisk grønnsakproduksjon i Oppland	308 000
Tine	GFR melk	781 000
Forsøksringen SørØst	Selvforsynt med for til melk	189 500
Biologisk-dynamisk forening	Veiledning innen biologisk-dynamisk landbruk	400 000
Bioforsk Økologisk	Kampanje for økt økologisk kornproduksjon	0
Bioforsk Økologisk	Dyrking av økol. jordbær og bringebær	600 000
Bioforsk Nord Tjøtta	Luftegård til okser i økologisk kjøttproduksjon	249 000
Økoringen Vest	Økologisk Frukt i Vekst	350 000
Fylkesmannen i Østfold	Utforming av uteareal for økologisk fjørfe	97 500
Forsøksringen Agder	Økt produksjon av økologiske grønnsaker og potetpakking og distribusjon	260 000
Debio	Økobonden skal lykkes!	550 000
Norsk landbruksrådgiving	Rød Angus- marmorert økobiff på grovfor	130 000
Sum Veiledningsprosjekter		13 009 000

Nasjonale pilotprosjekter		
Bioforsk Vest Særheim	Økologiske dyrkingsmedia til veksthuskulturer	400 000
Øko-Gudbrand	Løsninger for økologisk melkeproduksjon	640 000
Gartnerhallen AL	Økt produksjon og omsetning av økologisk dyrket potet i Norge	750 000
Sum nasjonale pilotprosjekter		1 790 000
Markedsprosjekter		
Trade Press	Økt salg av økoprodukter / «Dagligvarehandelen»	219 500
Oikos Økologisk landslag	«Øko-demo i butikk»	1 300 000
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	Årets leverandør av økologiske produkter 2009	20 000
Eco Commerce	Økobarometer	158 000
Forsvaret	Økologisk mat i Forsvaret	800 000
Bioforsk/Ullandhaug/Matforsk	Veiledningstilbud storhusholdningssektor - Kjøkkenøkologi	750 000
Oikos Økologisk landslag	Økomat på festivaler – festivaltilrettelegger	725 000
Trøndelag forsøksring	ØkoLØFT for Trøndelag og Helgeland, 2007-2009	965 000
Nortura BA	Økologisk kylling og kalkun	500 000
Økofrukt DA	Oppformering av eplesorten Your Choice	50 000
Nofima Mat AS	Hovedavtale Matforsk – Markedsorientert produktutvikling	1 600 000
Nordmørslam	Vågen gård: Nordmørslam	165 000
Nortura BA	Markedsutvikling for økologiske gris	490 000
Ren Mat	Forbrukerrettet temautgave av Ren Mat 2009	400 000
Oikos	Kontaktformidlingstjeneste for kjøp og salg av økologiske driftsmidler	119 000
Norges Vel	«Lange, flate kålballær»	250 000
Naturkjøtt BA	Markedsutvikling, produktutvikling/produkttilpassing og merkevarebygging for økologisk kjøtt fra Trøndelag	200 000
Økohuset AS	Effektivt salgsapparat for økologisk mat	500 000
Sum markedsprosjekter		9 211 500
Helkjedeprosjekter		
Bama Gruppen AS	Omsetning av økologisk frukt og grønt produsert i Norge	1 000 000
Rørosmeieriet AS	Økt salg av økologiske meieriprodukter fra Rørosmeieriet AS	500 000
Fylkesmannen i Oslo og Akershus	Fellesløft for norsk økologisk matkorn	1 156 000
Frukt og bærrådgivningen Øst	Produksjon og omsetning av økologisk plomme	250 000
Økodrift Homlagarden AS	Økokalkun på alle bord	500 000
Toten Eggpakkeri AS	Egg fra økologisk høsehold på Toten	420 000
Tromsøysund produsentlag	Tromsøgrønnsaker i butikk - lokalproduserte økologisk og konvensjonelt dyrka grønnsaker inn i COOP Nord	350 000
Vestfold og Telemark økoprodusentlag	Grønt Rett Hjem	200 000
Sum helkjedeprosjekter		4 376 000

2010		
Prosjektsøker	Prosjektnavn	Innvilget
Veiledningsprosjekter for primærprodusenter		
Bioforsk Nord Tjøtta	Luftegård til okser i økologisk kjøttproduksjon	284 000
Bioforsk Økologisk	Motivasjon for økologisk kornproduksjon	250 000
Bioforsk Økologisk	Kampanje for økt økologisk kornproduksjon	1 000 000
Bioforsk Økologisk	Nytt og oppdatert fagstoff om økologisk husdyrhold på Agropub - nettside for økologisk landbruk	300 000
Bioforsk Økologiske	Dyrking av økologiske jordbær og bringebær	750 000
Biologisk-dynamisk forening	Veiledning innen biologisk-dynamisk landbruk	400 000
Debio	Økobonden skal lykkes!	675 000
Forsøksringen Agder	Økt produksjon, pakking og distribusjon av økologiske grønnsaker og potet	260 000
Forsøksringen SørØst	Selvforsynt med fôr til melk	187 000
Fylkesmannen i Østfold	Utforming av uteareal for økologisk fjørfe	57 000
Norges birøkterlag	Økologisk honningproduksjon	590 000
Norsk Folkemuseum	Omlegging til økologisk produksjon på Bygdø Kongsgård	75 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økogrønt 2010	600 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økosau	1 390 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økologiske veiledningsprosjekter i LFR	4 700 000
Norsk landbruksrådgivning	Rød Angus- marmorert økobiff på grovfor	130 000
Regelverksutvalget for økologisk produksjon	Utredninger i regi av Regelverksutvalget for ø. produksjon	210 000
TINE BA	GFR melk	781 000
TINE Meieriet Sør	Økt produksjon av øko.melk og -kjøtt i Rogaland	300 000
Veksthusringen	Veiledning innen økologisk dyrking av veksthusgrønnsaker og krydder	250 000
Vestoppland forsøksring	Løft for økologisk grønnsakproduksjon i Oppland	310 000
Økoringen Vest	Økologisk Frukt i Vekst	350 000
Sum Veiledningsprosjekter		13 849 000
Nasjonale pilotprosjekter		
Gartnerhallen AL	Økt produksjon og omsetning av økologisk dyrket potet i Norge	750 000
Kolonihagen AS	Økologisk gourmetrestaurant - kortreist mat	395 000
Øko-Gudbrand	Løsninger for økologisk melkeproduksjon	640 000
Vingulmark AS	Vingulmark- kunnskapsoverføring i økologisk landbruk	240 000
Sum Nasjonale pilotprosjekter		2 025 000

Markedsprosjekter		
Bioforsk/Ullandhaug/Matforsk	Veiledningstilbud storhusholdningssektor - KjøkkenØkologi	1 050 000
Bondens marked	Bondens marked - en naturlig arena for økologisk mat	507 000
Eco-Commerce	Økobarometer	160 000
Forsvaret	Økologisk mat i Forsvaret	714 000
Fylkesmannen i Hedmark	Økologi inn i offentlige storkjøkken	300 000
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	Årets leverandør av økologiske produkter 2010	20 000
Honningcentralen AL	Økologisk honningproduksjon	500 000
Naturkjøtt BA	Markedsutvikling, produktutvikling/produkttilpassing og merkeva-rebygging for økologisk kjøtt fra Trøndelag	200 000
Nofima Mat AS	Hovedavtale Matforsk – Markedsorientert produktutvikling	1 690 000
Nortura BA	Markedsutvikling for økologiske gris	490 000
Oikos	Kontaktformidlingstjeneste for kjøp og salg av økologiske Driftsmidler	85 000
Oikos	Økogrønt - vurdering av flaskehals og forbedringstiltak for videre vekst.	262 000
Oikos	«Øko-demo i butikk»	1 100 000
Oikos	Økomat på festivaler - festivaltilrettelegger Nytt navn: Økologisk mat på arrangement.	817 000
Ren Mat	Forbrukerrettet temautgave av Ren Mat 2009	425 000
Trade Press	Økt salg av økoprodukter / «Dagligvarehandelen»	225 000
Trøndelag forsøksring	ØkoLØFT for Trøndelag og Helgeland, 2007–2009	394 000
ØkoDirekt AS	Distribusjon av økologisk og kortreist mat til skoler / SFO / Barnehager	80 000
Økofrukt DA	Norsk økologisk lagringsfrukt	270 000
Sum Markedsprosjekter		9 289 000
Helkjedeprosjekter		
COOP Norge AS	Øko-snack - spiseklare grønnsaker	350 000
Frukt og bærrådgivningen Øst	Produksjon og omsetning av økologisk plomme	60 000
Fylkesmannen i Rogaland	Omsetning av økologiske veksthusgrønnsaker	200 000
Toten Eggpakkeri AS	Egg fra økologisk høsehold på Toten	430 000
Sum Helkjedeprosjekter		1 040 000

Vedlegg 2. Enheter i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren som inngår i NIFU-undersøkelsen om landbruks- og matrelatert FoU

Universitets- og høgskolesektoren:

Universitetet i Oslo

Farmasøytisk institutt

Senter for utvikling og miljø (SUM)

Universitetet i Bergen

Institutt for biologi

Universitetet i Tromsø

Institutt for farmasi

Tromsø Museum, Seksjon for naturvitenskap

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Institutt for kjemisk prosess teknologi

Institutt for produksjons- og kvalitetsteknikk

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Vitenskapsmuseet, seksjon for naturhistorie

Universitetet i Stavanger

Institutt for industriell økonomi, risikostyring og planlegging

Institutt for matematikk og naturvitenskap, (CORE)

Universitetet for miljø og biovitenskap

Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap

Institutt for kjemi, bioteknologi og matvitenskap

Institutt for landskapsplanlegging

Institutt for matematiske realfag og teknologi

Institutt for naturforvaltning

Institutt for plante- og miljøvitenskap

Institutt for økonomi og ressursforvaltning

Norges Handelshøyskole

Institutt for strategi og ledelse

Norges veterinærhøgskole

Institutt for basalfag og akvamedisin

Institutt for mattrygghet og infeksjonsbiologi

Institutt for produksjonsdyrmedisin

Høgskolen i Bergen

Avdeling for lærerutdanning, seksjon for mat/helse

Høgskolen i Bodø

Fakultet for samfunnsvitenskap

Høgskolen i Hedmark

Avdeling for anvendt økologi og landbruksfag

Institutt for naturvitenskap og teknologi

Instituttsektoren

Institutt

Bioforsk
Nofima AS
Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Norsk institutt for naturforskning (NINA)
Norsk institutt for skog og landskap
Norsk senter for bygdeforskning
Veterinærinstituttet
FAFO
Fridtjof Nansens institutt
Nordlandsforskning AS
SNF - Samfunns- og næringslivsforskning
Statens institutt for forbruksforskning
Telemarksforskning
Trøndelag Forskning og Utvikling AS
SINTEF Energi AS
GenØk - Senter for biosikkerhet
Nasjonalt folkehelseinstitutt
Norsk Landbruksrådgeving
Norsk treteknisk institutt
Papir- og fiberinstituttet AS

Type institutt

Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Primærnæring
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Samfunnsvitenskapelig
Teknisk-industrielt
Institusjon med FoU
Institusjon med FoU
Institusjon med FoU
Institusjon med FoU
Institusjon med FoU

Tidligere utgitt i denne serien – 2010

- 2010–1 Begrensede konsekvenser av fjørfedirektivet – Utredning av konsekvenser av EUs fjørfedirektiv. Lars Øystein Eriksen, Ivar Pettersen, 31 s.
- 2010–4 Økonomien i landbruket i Trøndelag. Utviklingstrekk 1999–2008. Tabellsamling 2004–2008. Kjell Staven, Helge Bonesmo, Liv Grethe Frislid, Svein Olav Holien, Kristin Stokke Folstad, Siv Karin Paulsen Rye, 100 s.
- 2010–5 Økonomien i jordbruket i Nord-Norge. Driftsgranskingene i jord- og skogbruk 2008. Aktuelle artikler og tabellsamling 2004–2008. Øyvind Hansen, Ole Kristian Stornes, 93 s.
- 2010–6 Melding om årsveksten 2009. Normalårsavlinger og registrerte avlinger. Ola Wågbø, Oddmund Hjukse, 16 s.
- 2010–7 Økonomien i jordbruket på Vestlandet. Trendar og økonomisk utvikling 1999–2008. Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringar i Hordaland og Sogn og Fjordane. Torbjørn Haukås, Anastasia Olsen, Heidi Knutsen, 86 s.
- 2010–8 Økonomien i landbruket på Østlandet. Utviklingstrekk 2004–2008. Tabellsamling 2004–2008. Terje Haug, 95 s.
- 2010–9 Gårdsvarmeanlegg basert på bioenergi – økonomi og erfaringer. Undersøkelse blant fem gårdsvarmeanlegg. Liv Grethe Frislid, Knut Krokann, 30 s.
- 2010-10 Vurdering av økonomi på utbyggingsbruk i mjølkeproduksjonen i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane 2008
Torbjørn Haukås, Lars Ragnar Solberg, 66 s.
- 2010-11 Økonomien i jordbruket i Agder-fylka og Rogaland 2008. Trendar og økonomisk utvikling 1999-2008.
Tabellsamling 2004-2008. Heidi Knutsen, Irene Grønningsæter, Anastasia Olsen, 87 s.
- 2010-12 Importvern for norsk jordbruk. Status og utviklingstrekk. Klaus Mittenzwei, Mads Svennerud, 29 s.
- 2010-13 Næringsfiske i ferskvann. Lønnsomhet og suksessfaktorer ved fiske, foredling og markedsføring av ferskvannsfisk. Siv Karin Paulsen Rye, Knut Krokann, 50 s.
- 2010-14 Produktivitetsutvikling i norsk jordbruk 1990–2009. Analyse basert på jordbrukets totalrekneskap. Agnar Hegrenes, 33 s.
- 2010–15 WTO og subsidier. Regelverk og tvisteløsning på landbruksområdet. Frode Veggeland, 41 s.
- 2010–16 Dekningsbidragskalkyler. Nord-Norge 2010/2011. Ole Kristian Stornes, 45 s.
- 2010–17 Kartlegging av markedssituasjonen for reinkjøtt. Gro Steine, Kjersti Nordskog, Johanne Kjuus, 27 s.
- 2010–18 Økonomien på store mjølkebruk. En undersøkelse av økonomien på bruk med 30–70 årskyr for regnskapsåra 2006–2008. Knut Krokann, 54 s.
- 2010–19 En analyse av investeringer i landbruket. Er man lykkelig som stor når man kunne vært liten? Lars Ragnar Solberg, 39 s.

Tidligere utgitt i denne serien – 2011

- 2011–1 Økonomien i jordbruket i Nord-Norge. Driftsgranskingene i jord- og skogbruk 2009 – Aktuelle artikler og tabellsamling 2005–2009. Øyvind Hansen, Ole Kristian Stornes, 81 s.
- 2011–2 Beregning av det norske kjøttforbruket. Mads Svennerud, Gro Steine, 18 s.
- 2011–3 Økonomien i jordbruket på Vestlandet. Trendar og økonomisk utvikling 2000–2009. Torbjørn Haukås, Anastasia Olsen, 86 s.
- 2011–4 Økonomien i landbruket i Trøndelag. Utviklingstrekk 2000–2009. Tabellsamling 2005–2009. Kjell Staven, Otto Sjelmo, Knut Krokann, Helge Bonesmo, Svein Olav Holien, Siv Karin Paulsen Rye, Liv Grethe Berge Frislid, Inger Sofie Murvold Knutsen, 16 s.
- 2011–5 Melding om årsveksten 2010. Normalårsavlinger og registrerte avlinger. Ola Wågbo, Oddmund Hjukse, 16 s.
- 2011–6 Gårdsbasert entreprenørskap : en kvalitativ studie av muligheter, motiver og ressurser for entreprenørskap i landbruket. Asbjørn Veidal, 55 s.
- 2011–7 Økonomien i jordbruket i Agder-fylka og Rogaland 2009. Trendar og økonomisk utvikling 2000–2009. Tabellsamling 2005–2009. Lars Ragnar Solberg, Heidi Knutsen, Anastasia Olsen, 87 s.
- 2011–8 Regulering for organisering - markedsregulering i kjøttsektoren. Gro Steine, Arne Vasaasen, Anders Nordlund og Ivar Pettersen, 68 s.
- 2011–9 Økonomien i jordbruket på Østlandet. Utviklingstrekk 2005–2009. Tabellsamling 2005–2009. Terje Haug, 97 s.
- 2011–10 Konsekvenser i Rogaland av mulige endringer av gjødselvereforskrift. Heidi Knutsen, Aart van Zanten Magnussen, 57 s.
- 2011–11 Klimatiltak i landbruket – En gjennomgang av tiltak i Klimakur 2020. Ellen Henrikke Aalerud, Valborg Kvakkestad, 41 s.
- 2011–12 Vurdering av økonomi på utbyggingsbruk i mjølkeproduksjon i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane 2008. Lars Ragnar Solberg, Liv Grete Frislid, 48 s.
- 2011–13 Tid for satsing på landbruk i Afrika. Ellen Henrikke Aalerud, Anna Birgitte Milford, 29 s.
- 2011–14 «Føre var» i laksenæringen: Tid for kollektiv håndtering av underdekning av fiskeolje. Gro Steine, Ragnar Tveterås, Ivar Pettersen, 31 s.
- 2011–15 Rensekostnader ved innføring av miljøvennlige spredningsmetoder for husdyrgjødsel. Julie Nævik Hval, Knut Krokann, 30 s.
- 2011–16 Inntekt, sparing og investering i jordbruket. Agnar Hegrenes, 30 s.
- 2011–18 Verdiskaping i jordbruket i Aust- og Vest-Agder. Heidi Knutsen og Torbjørn Haukås, 37 s.

ADRESSE HOVEDKONTOR

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon: 22 36 72 00
Postboks 8024 Dep	Storgata 2 4 6	Telefaks: 22 36 72 99
0030 OSLO		E-post: postmottak@nilf.no
		Internett: www.nilf.no

ADRESSE DISTRIKTSKONTORER

Bergen	Postadresse:	Postboks 7317, 5020 BERGEN
	Telefon:	55 57 24 97
	Telefaks:	55 57 24 96
	E-post:	postmottak@nilf-ho.no
Trondheim	Postadresse:	Postboks 4718 – Sluppen, 7468 TRONDHEIM
	Telefon:	73 19 94 10
	Telefaks:	73 19 94 11
	E-post:	postmottak@nilf.fmst.no
Bodø	Postadresse:	Statens hus, Moloveien 10, 8002 BODØ
	Telefon:	75 53 15 40
	Telefaks:	75 53 15 49
	E-post:	postmottak@nilf-nn.no

ISBN 978-82-7077-817-1
ISSN 0805-9691

